

DEMOKRATIASUHDETTA RAKENTAMASSA

DEMOKRATIAKASVATUKSEN
PEDAGOGINEN VIITEKEHYS

Rahoitus

Tämä hanke on saanut rahoitusta Euroopan unionin Horizon Europe -tutkimus- ja innovaatio-ohjelmasta (Grant Agreement No. 101094052) sekä UK Research and Innovation (UKRI) -rahoituksesta (Reference Number: 10063654).

Vastuuvapauslauseke

Hanketta on rahoittanut Euroopan unioni. Esitetyt näkemykset ja mielipiteet ovat dokumentin laatijoiden omia eivätkä välttämättä vastaa Euroopan unionin tai toimeenpanoviraston näkemyksiä ja mielipiteitä. Euroopan unionia tai tuen myöntäviä viranomaisia ei voida pitää vastuussa niistä.

Otsikko ja käyttöluva

Demokratiasuhdetta rakentamassa: Demokratiakasvatuksen pedagoginen viitekehys

© 2026 AECED Consortium (Lapin yliopisto – Suomi, Hertfordshiren yliopisto – Iso-Britannia, Marburgin yliopisto – Saksa, Universidade Aberta – Portugali, Riian teknillinen yliopisto – Latvia, Zagrebin yliopisto – Kroatia).

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Attribution 4.0 International License -käyttöluvalla (CC BY 4.0). Käyttöluva on nähtävissä osoitteessa <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Saavutettavuus ja ääneidenlukutyökalujen käyttö

Tämä asiakirja on suunniteltu tukemaan käyttöä ääneidenlukutyökalujen ja avustavan teknologian kanssa. Tekstillä on selkeä, numeroitu rakenne, ja se on esitetty loogisessa lukujärjestyksessä. Näin tuetaan näytönlukuohjelman käyttöä. Kuvat ja kaaviot sisältävät alt-tekstin silloin, kun niillä on merkitystä sisällön ymmärtämiselle.

Tähän dokumenttiin voidaan viitata seuraavasti:

AECED-konsortio (2026). Demokratiasuhdetta rakentamassa. Demokratiakasvatuksen pedagoginen viitekehys. 10.5281/zenodo.19254620

Viitekehystä ovat kehittäneet kirjoittaen, editoiden, oikolukien ja arvioiden:
(Nimet on lueteltu aakkosjärjestyksessä kunkin kumppaniorganisaation sisällä.)

Lapin yliopisto (Suomi)

Pauliina Jääskeläinen; Pilvikki Lantela; Susan Meriläinen; Joonas Vola; Sandra Wallenius-Korkalo

University of Zagreb (Kroatia)

Katarina Aladrović Slovaček; Monika Pažur

Philipps-Universität Marburg (Saksa)

Kardelen Dilara Cazgir; Veronika Clara Pinzger; Lea Spahn; Susanne Maria Weber

Riga Technical University (Latvia)

Karine Oganisjana; Rolands Ozols

Universidade Aberta (Portugali)

Marta Abelha; Ana Patrícia Almeida; Pedro Abrantes; Cláudia Neves; Juliana Oliveira,

University of Hertfordshire (Yhdistynyt kuningaskunta)

Jo Barber; Suzanne Culshaw; Claire Dickerson; Karen Mpamhanga; Philippa Mulberry; Marie Toseland; Philip Woods

Miten voimme vastata demokratian nykypäivänä kohtaamiin moniin haasteisiin?

Keskeistä on luoda ihmisille mahdollisuuksia omaksua ja kokea seuraavia asioita:

- demokratian arvot, periaatteet ja mahdollisuudet
- inhimilliset ominaisuudet, jotka tekevät hyvinvoivasta demokratiasta mahdollista
- demokraattisen kanssakäymisen voima.

Tässä viitekehyksessä esitellään demokratiakasvatuksen lähestymistapa, jolla voidaan tukea kyseisiä ominaisuuksia ja kokemuksia. Siinä kuvataan demokratiaa edistävä esteettinen ja kehollinen oppiminen (AELD), jossa demokratiakasvatuksen keskiössä on oppiminen liikkeen, kuuntelemisen, tunteiden, toisten kanssa yhteyteen hakeutumisen ja tietoisuuden lisäämisen avulla.

Kasvatuksessa käytetään jo nyt paljon esteettisiä ja kehollisia menetelmiä ja demokratian edistämiseksi tehdään paljon työtä kansalaiskasvatuksen tai osallistavan opetuksen ja kasvatuksen parissa. AELDissa uutta on näiden kahden perinteen tietoinen yhdistäminen, eli esteettinen ja kehollinen oppiminen liitetään demokraattisten suhteiden, arvojen ja ymmärryksen kehittämiseen. Taidelähtöisiin tai kehollisiin menetelmiin jo perehtyneille kasvattajille AELD tarjoaa uuden näkökulman, jolla he voivat tunnistaa ja lisätä demokratiaa edistäviä mahdollisuuksia työssään. Demokratia- ja kansalaiskasvatuksen parissa työskenteleville viitekehys antaa työkaluja demokratian edistämiseen omassa kasvatustyössään.

Miksi esteettistä ja kehollista demokratiakasvatusta tarvitaan?

Demokratiasuhteessa ei ole kyse vain tietämisestä tai ajattelemisesta, jotka usein yhdistetään kognitiiviseen oppimiseen. Demokratiasuhteen luominen edellyttää oppimista, joka on yhteydessä tunteisiimme, aisteihimme, arvoihimme, tekemisiimme sekä siihen, miten suhtaudumme toisiimme ja ympäristöömme. Esteettinen ja kehollinen demokratiakasvatus (AELD) tukee tällaista oppimista. Tutkimuksemme perusteella sen avulla on mahdollista:

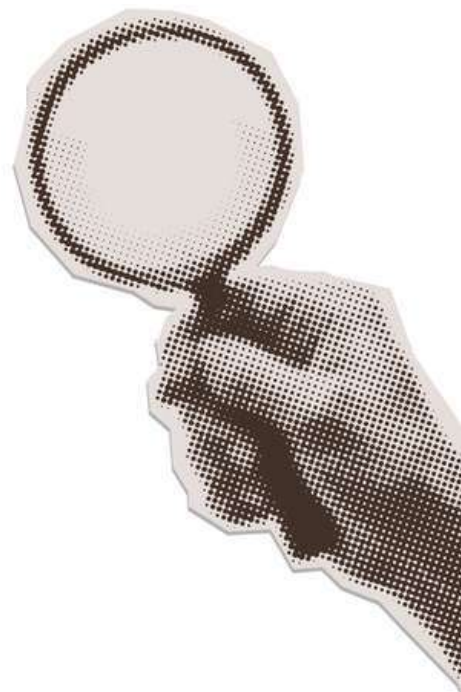
- kehittää demokratian kannalta keskeisiä ominaisuuksia, kuten nöyryyttä, kunnioitusta, myötätuntoa ja kuuntelutaitoa
- lisätä tietoisuutta esteettisistä ja kehollisista aistimuksista, jotta ihmiset tuntevat itsensä ja ymmärtävät itseään ja maailmaa eri tavoin
- edistää demokraattisempia tapoja oppia ja luoda tietoa
- tehdä oppimisesta yhdessä tehty löytöretki, joka on täynnä mahdollisuuksia
- kehittää demokraattista herkkyyttä.

Viitekehys on tarkoitettu kaikille demokratiakasvatuksesta kiinnostuneille. Se sopii niin demokraattisten kulttuurien, suhteiden ja toiminnan kehittämiseen kuin taidelähtöisten ja kehollisten opetusmenetelmien hyödyntämiseen, kun halutaan edistää osallisuutta, osallistumista ja demokraattisia käytäntöjä. Sitä voivat käyttää kasvattajat, opettajat, aikuiskoulutuksen, ammatillisen osaamisen kehittämisen ja organisaatioiden oppimisen parissa toimivat ohjaajat, johtajat, tutkijat ja poliittiset päättäjät oppilaitoksissa ja muissa koulutukseen liittyvissä organisaatioissa ja yhteisöissä. Viitekehys toimii pohjana yksityiskohtaisemmille materiaaleille, joissa on käytännön ohjeita demokratiaa edistävään esteettiseen ja keholliseen kasvatukseen (AELD).

Jos kiinnostuksen kohteesi ja tavoitteesi ovat sen kanssa yhteneväiset, se rohkaisee tutkimaan, miten demokratiaa voidaan kokea, toteuttaa ja oppia yhdessä.

AELD-lähestymistapaan voi perehtyä syvällisemmin parhaiten AECED-hankkeen verkkosivustolla osoitteessa www.aeced.org. Sieltä löydät:

- **Pedagogisen viitekehyksen (tämän asiakirjan)**
- **AECEDin tukimateriaalit, jotka tarjoavat esimerkkejä, harjoituksia sekä reflektiotyökaluja ja -resursseja**
- **Tutkimusraportit (Deliverables D4.4 ja D4.5)**

Sisällys

1. Johdanto
2. Demokratian haasteita
3. Miksi esteettinen ja kehollinen oppiminen on tärkeää demokratian kannalta?
4. Demokratiaa edistävän esteettisen ja kehollisen oppimisen määrittely
5. AELDin keskeisiä ajatuksia
6. AELDin kohderyhmät
7. AELDin mukauttaminen paikallisiin, kansallisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin
8. Viitekehyksestä käytäntöön

Liitteet

Sanasto

Osatutkimukset ja AECED-hankkeen osanottajat

Lisälukemistoa

1. Johdanto

Demokratia kohtaa tällä hetkellä monia haasteita. Niitä ovat heikkenevä luottamus instituutioihin ja johtajiin, yhteiskunnallisten ja poliittisten erojen kärjistymisen, väärän tai harhaanjohtavan tiedon leviäminen, jatkuva eriarvoisuus ja merkityksellisen kansalaistoiminnan esteet. Maailmanlaajuiset jännitteet pahentavat näitä haasteita entisestään ja niiden ratkaiseminen on polttava kysymys. Horisontti Eurooppa -ohjelman ja Yhdistyneen kuningaskunnan tutkimus- ja innovointiohjelman (UKRI) rahoittamassa AECED-hankkeessa (2023-2026) kyseisiin ongelmiin etsittiin ratkaisuja kuudessa maassa toimineiden tutkimusryhmien voimin. Maat olivat Kroatia, Latvia, Portugali, Saksa, Suomi ja Iso-Britannia.

Tutkimuksen johtopäätös on, että keskeistä on luoda ihmisille tilaisuuksia demokraattisten arvojen, periaatteiden ja mahdollisuuksien - eli demokraattista elämää ylläpitävien inhimillisten ominaisuuksien - omaksumiseen. Toiseksi on tärkeää luoda voimaantumisen kokemuksia, jotka syntyvät demokraattisesta vuorovaikutuksesta toisten kanssa.

Mitä demokratiasuhteella tarkoitetaan? Demokratiasuhteella tarkoitetaan demokratian kokemista elävänä suhteena eli sen ideoiden ja mahdollisuuksien kokemista osallistumisen, reflektion ja vuorovaikutuksen keinoin eikä pelkästään ajattelun välityksellä.

Demokratiasuhteessa ei ole kyse vain järjestä, tietämisestä ja ajattelusta. Yhtä tärkeää on muu kuin kielellinen oppiminen, joka tapahtuu aistien, tunteiden, kehon liikkeen ja reaktioiden välityksellä osallistumalla. On lisättävä tietoisuutta demokratian ja demokraattisten suhteiden esteettisyydestä ja kehollisuudesta sekä niiden merkityksestä keskeisten inhimillisten ominaisuuksien kehittämisessä.

Tutkimuksen perusteella tiedämme, että kehomme ja tunteemme vaikuttavat ratkaisevasti oppimiseen ja edistävät ymmärrystämme siitä, miten demokratiasuhdetta voidaan kehittää. Eryyisen tärkeitä ovat harjoitukset, joissa on mukana liikettä, kehotietoisuutta, luovaa ilmaisua sekä esteettisten ja kehollisten kokemusten pohdintaa. Niiden avulla ihmiset voivat kokea ja ymmärtää demokratiaa uusin, heille merkityksellisin tavoin. Näitä harjoituksia kutsutaan joissain yhteyksissä taidelähtöisiksi ja kehollisiksi (art-based and embodied) oppimismenetelmiksi. Tässä tekstissä niitä kutsutaan esteettisiksi ja kehollisiksi pedagogisiksi menetelmiksi. Eryyisen tärkeitä ovat harjoitukset, joissa on mukana liikettä, kehotietoisuutta, luovaa ilmaisua sekä esteettisten ja kehollisten kokemusten pohdintaa.

Kaikenikäiset oppijat hyötyvät esteettisistä ja kehollisista menetelmistä hyötyvät aivan nuorimmista vanhimpiin. Ne tukevat ihmisiä demokratiasuhteen kehittämisessä iästä, sukupuolesta, luokasta tai etnisestä taustasta riippumatta. Tässä viitekehyksessä lähestymistapaa kutsutaan demokratiaa edistäväksi esteettiseksi ja keholliseksi oppimiseksi (AELD).

Kuten edellä todettiin, suhde demokratiaan on muutakin kuin vain tietämistä ja ajattelua. Se on myös sanatonta oppimista, joka tapahtuu aistimusten, tunteiden, rytmin, eleiden, läheisyyden, hiljaisuuden ja yhteisen läsnäolon välityksellä. Tällainen ”muu kuin sanallinen” oppiminen voi muokata ihmisten käsityksiä ihmisarvosta, erilaisuudesta, haavoittuvuudesta, vallasta ja vastuusta arjen vuorovaikutustilanteissa sekä sitä, miten demokraattista elämää koetaan, harjoitellaan ja ylläpidetään käytännössä.

Edellä kuvatun tietämyksen ja tehdyn tutkimuksen perusteella AECED-hankkeessa suunniteltiin alustava pedagoginen viitekehys ja käytännön oppaat. Niitä hyödyntämällä tavoitteena oli selvittää, miten kyseisillä lähestymistavoilla voitaisiin tukea demokratiaa edistävää esteettistä ja kehollista oppimista erilaisissa opetus- ja ammattiyhteyksissä.

Seuraavaksi konsortion tutkijat tekivät eri koulutusasteilla 19 osallistavaa toimintatutkimusta. Niiden aiheena olivat alustava viitekehys ja oppaat sekä osanottajien kokemukset AELD-kokeiluista ja esteettisten ja kehollisten pedagogisten menetelmien käytöstä.

Tutkimusta tehtiin jokaisessa kuudessa kumppanimaassa ja kaikilla koulutusasteilla: varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, toisen asteen koulutuksessa, korkeakoulutuksessa, aikuiskoulutuksessa, ammatillisen osaamisen kehittämisessä ja organisaatioiden oppimisessa.

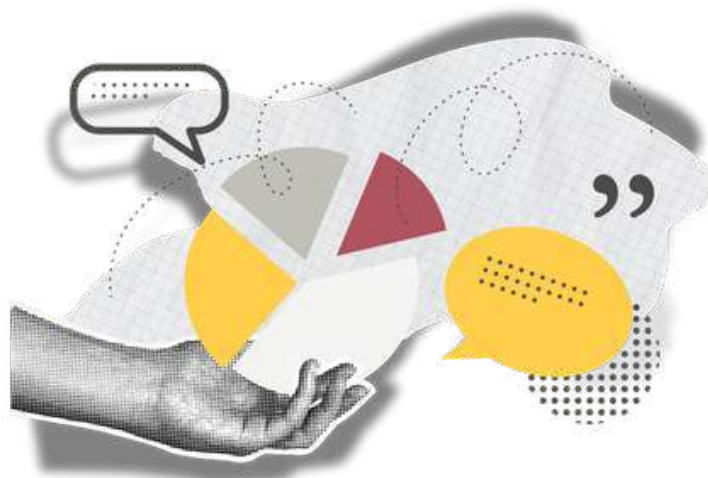
AECED-tutkimushankkeessa kehitettiin ja sovellettiin monenlaisia ajatuksia ja käsitteitä AELDin, viitekehyksen ja oppaiden pohjaksi. Niitä olivat esimerkiksi:

- kehkeytyvä demokratia eli demokratian näkeminen jatkuvana prosessina, joka syntyy esteettisissä ja kehollisissa kokemuksissa sekä suhteessa toisiin,
- demokraattiset arvot eli vapaus, tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja responsiivisuus,
- kokonaisvaltaisen demokratian periaatteet eli vallan jakaminen, muutosta tuottava vuoropuhelu, relationaalinen hyvinvointi ja kokonaisvaltainen oppiminen,
- responsiivinen pedagogiikka, jossa sekä kasvattajien että oppijoiden aktiivinen rooli toteutuu käytännössä ja jossa kasvatusta ja koulutusta pidetään yhteisenä pyrkimyksenä, joka perustuu keskinäiseen vastuuseen ja jatkuvaan vastavuoroiseen oppimiseen,
- demokratiataju, jolla tarkoitetaan huomioivaa, ymmärtävää ja arvostavaa suhtautumista ja reagoimista aistimuksiin, tietoisuuteen, ominaisuuksiin ja tunteisiin, jotka ovat olennaisia hyvinvoivan demokratian ja demokraattisemman kanssakäymisen kannalta,
- hyväksyvä katse eli suhtautumistapa, jonka mukaan itseä ja muita tarkastellaan avoimesti ja hyväksyvästi ilman välitöntä arvostelua ja tunnustetaan yksilöiden haavoittuvuus ja erilaisuus demokraattisemman oppimisen voimavaroina.

Hankkeen 19 osallistavaa toimintatutkimusta osoittivat, että AELDin avulla on mahdollista:

- kehittää demokratian kannalta keskeisiä ominaisuuksia
- lisätä tietoisuutta esteettisistä ja kehollisista aistimuksista
- edistää demokraattisempia oppimisen ja tiedon luomisen tapoja
- auttaa ihmisiä ymmärtämään demokratiaa uusin tavoin, niin että sitä ei nähdä pelkästään tiedollisena asiana
- tehdä oppimisesta löytöretki, joka on täynnä mahdollisuuksia
- kehittää demokratiataajua.

Tutkimusten tulosten perusteella alustavia materiaaleja kehitettiin edelleen ja laadittiin nyt käsillä oleva ”Demokratiasuhdetta rakentamassa: demokratiakasvatuksen pedagoginen viitekehys” (jäljempänä ”viitekehys”) ja neljä käytännön opasta. Käytännön oppaat on tarkoitettu eri koulutusasteille. Viitekehys ja oppaat ovat vapaasti kaikkien luettavissa, ladattavissa, käytettävissä ja mukautettavissa ja ne muodostavat yhdessä perustan AELDin soveltamiselle.

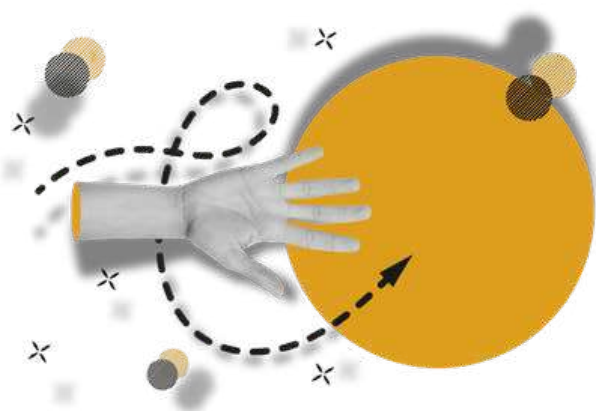

Eri koulutusasteilla käytetään paljon jo valmiiksi esteettisiä ja kehollisia pedagogisia menetelmiä, joita siis kutsutaan myös taideperustaisiksi ja kehollisiksi oppimismenetelmiksi. Tutkimuksemme tavoitteena on tukea näiden demokratiakasvatuksessa käytettyjen menetelmien laajentamista kaikkiin oppiaineisiin ja kaikille koulutusasteille.

Lyhyesti sanottuna esteettistä ja kehollista demokratiakasvatusta tarvitaan lisää, koska siinä voidaan helpommin tutkia ja kokea ominaisuuksia, arvoja ja periaatteita, jotka tekevät demokratiasta elävän ja osallistavan prosessin. Demokratiakasvatuksen vaikuttavuutta voidaan vahvistaa tukemalla esteettistä ja kehollista oppimista ja siinä tapahtuvia innovaatioita aiempaa enemmän.

Kutsumme lukijoitamme tutustumaan viitekehyksen muihin osioihin ja sen jälkeen muihin AECED-hankkeessa tuotettuihin materiaaleihin. Lisätietoja on AECED-hankkeen verkkosivustolla osoitteessa aced.org.

Viitekehys ja oppaat eivät ole käyttöoppaita, joita on noudatettava piiruntarkasti. Niiden tarkoituksena on rohkaista kokeilemaan AELDia ja soveltamaan sitä luovasti erilaisissa opetustilanteissa ja kulttuurisissa yhteyksissä Euroopassa ja sen ulkopuolella.

2. Demokratian haasteita

Demokratiaa kohtaan hyökätään yhä enemmän Euroopassa ja muualla maailmassa. Monet ihmiset eivät enää tunne olevansa kosketuksissa demokratiaan arkielämässään tai ovat pettyneitä demokratian toimintaan. Poliittinen osallistuminen, kansalaisluottamus ja yhteiskunnallinen yhteenkuuluvuuden tunne heikkenevät, kun taas demokratia koetaan usein etäiseksi ja muodollisiin menettelyihin liittyväksi. Demokratian perusta on kuitenkin paljon pienimuotoisempi ja hauraampi: se lähtee arkisista mikrotason käytännöistä, joissa ihmiset kuuntelevat toisiaan, neuvottelevat ja ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, huolehtivat toisistaan ja toimivat yhdessä.

Kun tämä perusta murenee luokkahuoneissa, perheissä, työpaikoilla ja muissa yhteisöissä, demokratia menettää perustuksensa ja oikeutuksensa. Kuvassa A havainnollistetaan demokratian perustassa ilmenevien jännitteiden ja järjestysten vaikutuksia. Moninaiset haasteet ja hyökkäykset voivat murentaa demokraattisten suhteiden ja instituutioiden perustuksia ja haurastuttaa demokratiaa ylläpitäviä arkisia käytäntöjä.

Yhteiskunnan
pirstaloituminen

Luottamuksen
rapautuminen

Demokraattisten
arkikäytäntöjen
katoaminen

Demokratian perusta

Autoritaariset suuntaukset

Oikeuksiin ja
vapauksiin
kohdistuvat
hyökkäykset

Maailmanlaajuiset
kriisit

Taloudellinen
Eriarvoisuus

KUVA A: Demokratian perustaa murentavat haasteet (kuva: Monika Pažur, 2025).

Kuva A: Demokratiaa tukevat arkiset, ruohonjuuritason käytännöt - se miten ihmiset kuuntelevat, neuvottelevat, huolehtivat, ovat tekemisissä ja toimivat yhdessä. Kuvassa havainnollistetaan moninaisia jännitteitä, jotka voivat heikentää tätä perustaa ja tehdä demokraattisista arjen käytännöistä entistä hauraampia. Niitä ovat esimerkiksi yhteiskunnallinen pirstaloituminen, luottamuksen heikkeneminen, taloudellinen eriarvoisuus, oikeuksiin ja vapauksiin kohdistuvat hyökkäykset, maailmanlaajuiset kriisit ja autoritaariset suuntaukset.

Demokratian puolustaminen ei ole vain yhteiskunnallinen ja poliittinen haaste vaan myös vahvasti pedagoginen tehtävä. Se herättää kysymyksen, miten ihmisille luodaan mahdollisuuksia demokraattisen toiminnan aktiiviseen tutkimiseen. Demokratiakasvatus on muutakin kuin tiedon välittämistä tai sitä, että ihmisiä kannustetaan omaksumaan tiettyjä arvoja, käyttäytymismalleja tai aktiivisen kansalaisuuden normeja. Sen on heräteltävä ihmisten mielikuvitusta, tunteita, kehollisia aistimuksia ja kykyä vuorovaikutukseen. Ilman tällaisia kokemuksia demokratia voi jäädä abstraktiksi ihanteeksi sen sijaan, että ihmiset kokevat sen elettyinä – tai elävänä – toimintana. Demokraattiset arvot voi ymmärtää älyllisesti, mutta ilman kehollisia kokemuksia, kuten liikettä, vuoropuhelua ja yhdessä luomista, oppijat ja opettajat eivät välttämättä tunne aistimellista yhteyttä niihin ja niiden hyviin vaikutuksiin päivittäisessä elämässään.

Kuvitellaan seuraavaksi kasvattaja, jota työ alalla rasituksineen ja stressin aiheineen uuvuttaa niin paljon, että hän tuskin jaksaa seisoa pystyssä. Hän lysähtää eteenpäin ja ottaa tukea työpöydästään, koska muuten saattaisi kaatua kokonaan. Hän tuntee itsensä lannistuneeksi: hän on vieraantunut kaikesta, eikä hänellä ole mahdollisuutta vaikuttaa asioihin. Katso sitten alla olevaa piirrosta (Kuva B). Kuvan kasvattajalle demokratia näyttäytyy raskaana: jos osallistumismahdollisuuksia on, ne ovat kaavamaisia, ja vastuu tuntuu taakalta. Tässä yhteydessä piirros muistuttaa meitä siitä, että demokratian uudistamisessa ei ole kyse vain älyllisistä ihanteista. Se edellyttää myös oppimisen tunneperäisten, kokemuksellisten ja suhteessa toisiin ihmisiin toteutuvien ulottuvuuksien vaalimista, koska ne tekevät demokratiasta käsin kosketeltavaa, innostavaa ja yhteistä.

Kuva B: Piirros lysähtäneestä hahmosta
(graafinen tallennus ja kuvitus: Johanna Benz, 2024, Marburg).

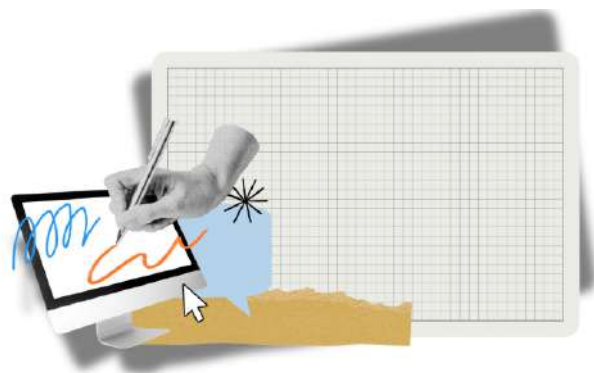
Kuva B: Kuvassa on uupumuksesta lyyhistynyt kasvattaja, joka ilmentää sitä, että demokraattinen osallistuminen voi tuntua raskaalta ja mekaaniselta taakalta, kun ihmiset ovat yllirasittuneita. Se muistuttaa, että demokratian uudistaminen ei ole pelkästään älyllinen tehtävä, vaan siinä ovat mukana myös ihmisen kokemuksellisuus, kehollisuus ja suhteet toisiin ihmisiin.

Demokratian edistämiseen ja uudistamiseen tarvitaan siis esteettistä ja kehollista oppimista, mutta AECED-tutkimushankkeessa löydettiin useita esteitä ja rajoitteita, jotka tekevät niiden hyödyntämisestä ja kehittämisestä vaikeampaa. Kyseiset esteet ja rajoitteet ovat erilaisia eri maissa ja instituutioissa, sillä niihin vaikuttavat historialliset, kulttuuriset ja poliittiset olosuhteet.

Yksi rajoittava tekijä on näennäisyyksiin keskittyvä ja uusliberalistinen politiikka, joka on vaikuttanut laajasti oppilaitosten toimintaan viime vuosien aikana. Tämä johtaa usein kasvattajien ammatillisen vapauden ja uudistusmahdollisuuksien kaventumiseen, kun toiminnassa korostetaan tehokkuutta, yksipuolisin, virallisin indikaattorein mitattavia tuloksia ja taloudellisia tavoitteita.

Uusliberalistisen politiikan vaikutukset eivät ole olleet kaikkialla yhtä tuntuvia, mutta kapea-alaiset oletukset ja kaavamainen opetussuunnitelman noudattaminen usein rajoittavat opetusmenetelmiä, joissa annetaan tilaa mielikuvitukselle, tunteille, liikkeelle, kehon aistimuksille ja vuorovaikutukselle. Yhdessä tällaiset rajoitukset, aikataulupaineet ja hierarkkiset päätöksentekorakenteet jarruttavat osallistavan, luovan ja demokraattisen pedagogiikan toteuttamista. AECED-hankkeen osallistavissa toimintatutkimuksissa monet osanottajat raportoivat, että hierarkiat, esihenkilöiden odotukset, tyytymättömyydet ja pelot vaikuttivat heidän vuorovaikutukseensa päivittäisissä oppimistilanteissa siinä määrin, että he eivät tunteneet voivansa puhua vapaasti, tehdä aloitteita tai vaikuttaa opetusta koskeviin päätöksiin. On ilmeistä, että monissa oppilaitoksissa demokraattisten suhteiden esteenä ovat epätasapainoiset valtasuhteet ja sellaisten turvallisten tilojen puute, joissa voidaan käydä aitoa ja merkityksellistä vuoropuhelua.

Koulutusta on ajateltava perusteellisesti uusiksi, jotta oppilaitoksissa ja muissa instituutioissa voidaan oikeasti harjoittaa demokratiakasvatusta ja omaksua demokratiaa elettyinä, kehollisena ja esteettisenä toimintana. AECED-hankkeessa AELDista saadut kokemukset osoittavat, että uusiksi ajatteleminen voi alkaa pienistä muutoksista, esimerkiksi AELD-harjoituksista, jotka voivat avata mahdollisuuksia syvällisemmille uudistuksille.

3. Miksi esteettinen ja kehollinen oppiminen on tärkeää demokratian kannalta?

AELDissa on mahdollista tutkia oppimisen esteettisyyttä ja kehollisuutta, jotka ovat keskeisiä elävässä ja hyvinvoivassa demokratiassa. Sen tavoitteena on edistää demokratiakasvatusta, joka ei rajoitu abstraktiin ja kognitiiviseen oppimiseen. Havainnollistamme AELDin merkitystä seuraavien kysymysten avulla:

- Miksi esteettisyys ja kehollisuus ovat tärkeitä oppimisen kannalta, ja miten ne tukevat ihmisten demokratiasuhdetta?
- Millaista tietoa AECED-hankkeen tutkimuksessa saatiin esteettisestä ja kehollisesta demokratiakasvatuksesta ja miten sen avulla voidaan vahvistaa ihmisten koettua demokratiasuhdetta?

Jotta voimme käsittää syvällisemmin ihmisen oppimista, on olennaista ymmärtää esteettisyyden ja kehollisuuden merkitys. Siihen kuuluvat esimerkiksi tunteet, eettiset, henkiset ja hengelliset näkemykset tai suhtautumistavat, luovuus ja mielikuvitus, kauneuden taju, ilo, kärsimys, tuska sekä keholliset aistimukset. Tunteiden ja tuntemusten lisäksi on kyse myös merkityksien antamisesta ja arvostuksista, kuten jonkin asian kokemisesta hyväksi tai huonoksi (jo ennen kuin se puetaan sanoiksi). Esteettiset kokemukset ja ilmaisut ovat aina kehollisia ja suhteessa johonkin: ne tapahtuvat kehossa ja kehon välityksellä sekä suhteessa toisiin.

Tunteiden, aistimusten, liikkeen ja ajattelun sekä näiden yhteenkietoutumisen huomiointi opetuksessa antaa tilaa esteettisen ja kehollisen oppimisen kasvulle. Tällöin lineaarinen ja looginen ajattelu ja niihin usein liittyvä kognitiivinen tietäminen ei ole liian hallitsevassa asemassa.

Näin oppiminen on kokonaisvaltaisempaa ja rikkaampaa. Mitä enemmän annamme arvoa esteettisyydelle ja kehollisuudelle, sitä paremmin pystymme ymmärtämään ympäröivää maailmaa, itseämme ja toisiamme sekä vahvistamaan demokratiaa. Esteettinen ja kehollinen oppiminen vaikuttaa keskeisesti siihen, miten ihmiset oppivat tuntemaan ja kohtaamaan itsensä, muut ja ympäröivän maailman. Se on myös avainasemassa siinä, että opimme arvostamaan esimerkiksi nöyryyttä, kunnioitusta, myötätuntoa, kuuntelutaitoa, rehellisyyttä ja avoimuutta uusia mahdollisuuksia kohtaan eli ominaisuuksia, joilla ylläpidetään demokraattista elämää.

AECED-hankkeen tutkimustulosten perusteella AELD toimii kahdella toisiinsa kytkeytyvällä tasolla. Ensinnäkin se auttaa vahvistamaan demokratiaa edistäviä ominaisuuksia, kuten myötätuntoa, nöyryyttä, huomaavaisuutta ja avoimuutta. Toiseksi osanottajat saavat konkreettisia kokemuksia sekä demokraattisista että epädemokraattisista suhteista eli siitä, miten valta, luottamus, vastuu, osallisuus ja ulkopuolelle jättäminen ilmenevät käytännön tilanteissa.

Tutkimuksemme perusteella voidaan todeta, että demokratiaa ei opita vain keskustelemalla tai järkeilemällä, vaan sitä myös koetaan, aistitaan ja eletään kehoissamme, suhteissamme ja luovissa kokemuksissamme. Kuudessa Euroopan maassa tehdyn 19 osallistavan toimintatutkimuksen johtopäätös oli, että AELD voi auttaa ihmisiä toimimaan demokraattisesti ja edistämään demokraattisia käytäntöjä sukupuolesta, iästä, toimintakyvystä, luokasta tai etnisestä taustasta riippumatta. Taulukossa A on yhteenveto hankkeen keskeisistä tuloksista.

Taulukko A. AECED-hankkeen AELDia koskevat keskeiset tulokset

Tutkimuksemme perusteella AELDin avulla on mahdollista:

- kehittää demokratian kannalta keskeisiä ominaisuuksia, kuten myötätuntoa, kuuntelutaitoa ja avoimuutta erilaisuutta ja uusia mahdollisuuksia kohtaan
- lisätä tietoisuutta esteettisistä ja kehollisista aistimuksista, jotta ihmiset tuntevat itsensä ja ymmärtävät itseään ja maailmaa eri tavoin esimerkiksi lisääntyneen kehotietoisuuden ansiosta
- vahvistaa demokraattisia oppimisen ja tiedonmuodostuksen tapoja avoimen dialogin ja yhteiskehittämisen avulla
- tukea ihmisten ymmärrystä, että demokratiasta voi saada tietoa ja sitä voi ymmärtää eri tavoin, kun sitä tutkitaan esteettisesti, kehollisesti ja suhteessa toisiin ihmisiin
- tehdä oppimisesta löytöretki – avoin ja kehkeytyvä prosessi, jossa suunta ei ole ennalta määrätty ja joka on täynnä mahdollisuuksia
- kehittää demokraattista herkkyyttä eli tietoisuutta niistä tunteista, kehollisista aistimuksista, yhteyden kokemuksista ja arvoista, jotka kannattelevat demokraattista toimintaa.

Demokratian opiskeleminen yhteisen liikkeen avulla

Oppimista ja demokratiaa käsittelevällä korkeakoulun kurssilla opiskelijat ja kouluttajat loivat yhdessä kollektiivisen tanssiin perustuvan teoksen. Kouluttaja ei ohjannut luontiprosessia, vaan pyysi osallistujia tutkimaan päätösten tekemistä yhdessä liikkeen, improvisaation ja reflektion keinoin.

Aluksi osanottajat tunsivat olonsa epävarmaksi. Jotkut odottivat ohjeita ja toiset epäroivät aloitteen tekemistä. Prosessin edetessä johtajan rooli alkoi vaihtua sujuvasti. Osanottajat oppivat kuuntelemaan toisiaan, neuvottelemaan ideoista ja jakamaan vastuuta yhdessä luodusta teoksesta. Kun osanottajien odotukset poikkesivat toisistaan, syntyi jännitteitä, mutta tällaiset hetket eivät merkinneet epäonnistumista vaan pikemminkin tilaisuuksia yhteiseen pohdiskeluun.

Prosessin päätteeksi osallistujat kertoivat oppineensa demokratiaa ennen kaikkea elettyinä käytäntönä, ei pelkkänä käsitteenä. Luottamus, osallistuminen, huolenpito ja vastuullisuus koettiin välttämättömiksi edellytyksiksi, jotta työtä voitiin jatkaa. Tanssi toimi yhteisenä tutkimusmatkana siihen, miten demokratia toimii ja mitä se vaatii, kun valtaa ei määrätä vaan se jaetaan.

AECED-hanke, osatutkimus 10, aikuiskoulutus, ammatillisen osaamisen kehittäminen ja organisaatioiden oppiminen, Saksa

AELD demokratiakasvatuksen eurooppalaisissa viitekehyksissä

Euroopan maissa kasvava huoli demokratian hauraudesta on lisännyt kiinnostusta koulutuksen rooliin demokraattisen elämän ylläpitämisessä. Euroopassa onkin laadittu useita poliittisia toimintakehyksiä ja aloitteita, joissa korostetaan aktiivista kansalaisuutta, osallistumismahdollisuuksia, osallisuutta ja demokraattista kulttuuria. Euroopan komissio on pyrkinyt edistämään kokonaisvaltaista käsitystä demokraattisesta osaamisesta viitekehysessä (RFCDC), jossa linjataan demokraattista kulttuuria vahvistavat kompetenssit. Tämän viitekehyksen mukaan arvot, asenteet, taidot, tiedot ja kriittinen ymmärrys ovat olennaisia demokraattisen osallistumisen kannalta.

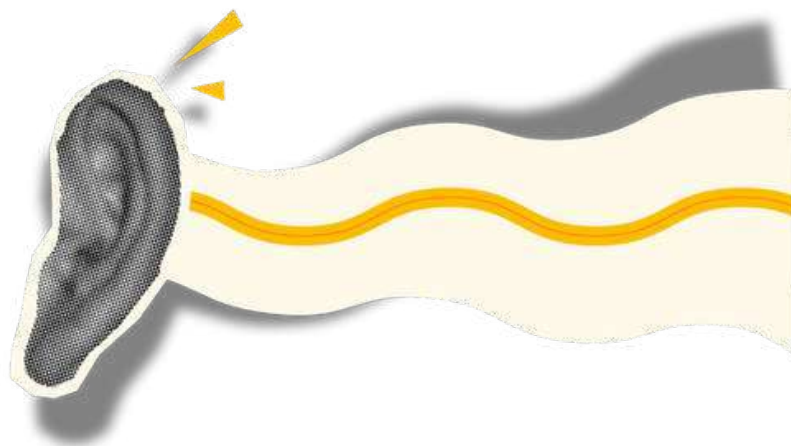
Myös Euroopan unionissa eurooppalaiseen koulutukseen liittyvissä aloitteissa ja kansalaiskasvatusta ja osallistumista koskevissa poliittisissa asiakirjoissa korostetaan oppijoiden toimijuuden, osallisuuden ja demokraattisiin prosesseihin osallistumisen merkitystä.

Vaikka nykyiset viitekehykset tarjoavat tärkeitä normatiivisia ja poliittisia suuntaviivoja, ne painottavat yhä pääasiassa demokraattisen oppimisen kognitiivisia, diskursiivisia ja institutionaalisia ulottuvuuksia. Eurooppalaisissa keskusteluissa demokratian ja koulutuksen tulevaisuudesta korostetaan kuitenkin yhä enemmän oppimisen muotoja, jotka ylittävät pelkän tiedonvälityksen ja menettelyihin osallistumisen. Niissä kiinnitetään huomiota erityisesti kokemuksiin, suhteisiin ja merkitysten rakentamiseen. AECED-viitekehys vastaa tähän suuntaukseen laajentamalla demokratiakasvatusta esteettisiin, kehollisiin, vuorovaikutuksellisiin ja affektiivisiin ulottuvuuksiin. Tutkimuksemme osoittaa, että AELD heijastaa tätä painotusta: se tarkastelee demokraattista elämää perustavalla tasolla – siinä, miten ihmiset aistivat, tuntevat, ovat vuorovaikutuksessa ja toimivat yhdessä. Hankkeessa hyödynnettiin osallistavaa toimintatutkimusta erilaisissa koulutustilanteissa. Tulokset osoittavat, että esteettiset ja keholliset lähestymistavat tukevat demokraattista oppimista kehittämällä vuorovaikutusosaamista, laajentamalla tietämisen tapoja ja mahdollistamalla dialogisemmat ja yhteiskehittiset opetuskäytännöt.

Näin ollen AELD ei tarjoa teknistä ratkaisua demokraattisiin haasteisiin, vaan osallistuu laajempiin eurooppalaisiin pyrkimyksiin uudistaa demokratiaa tukevaa kasvatusta elettyinä, kokemuksellisenä ja relationaalisenä prosessina.

Tässä mielessä AELD ei asetu erilleen olemassa olevista eurooppalaisista viitekehyksistä, vaan tuo niihin oman erityisen näkökulmansa: sellaisen, joka korostaa demokratiaa kokemuksena, aistittavana ja toiminnassa ilmenevänä käytäntönä, ei vain ymmärrettävänä tai keskusteltavana ilmiönä.

Päätämme tämän osuuden esimerkillä AELD-harjoituksesta, joka havainnollistaa yhden tavan, jolla AELD voi rikastaa demokratiaa edistävää kasvatusta.

Astumme ulos eteisaulasta yliopiston pihalle. Kuuluu puheensorinaa, mutta pyydän opiskelijoita keskeyttämään jutustelunsa ja virittäytymään harjoitukseen. On aika keskittyä siirtymään, aistimaan matkaa, kuuntelemaan ympäristöä, panemaan merkille esiin pyrkivät tunteet ja tuntemukset, jännitteetkin – ajatuksissa ja kehossa. Tulla huomaamaan missä jalat kohtaavat maanpinnan, ensin jalkakäytävän asfaltin, sitten polun ja metsänpohjan pehmeämmät tekstuurit. Kävelemme hiljaa metsikköön yliopiston takana. Kaste kerääntyy ruohonkorsiin, märän maaperän haju nousee sieraimiin. Kuulen lammen linnut, kenkien rahinan, vaatteiden kahinan, oman hengitykseni äänen, toistemme hengityksen äänet.

Pienellä metsäaukiolla asetumme piirin. Otan repustani lankakerän. Annan sen vieressäni olevalle opiskelijalle ja pyydän häntä kertomaan yhden oivalluksen, jonka hän on saanut omassa opinnäytetyössään, ja toisen opiskelutoverinsa opinnäytetyöstä. Pyydän opiskelijaa pitämään kiinni narusta ja antamaan lankakerän eteenpäin. Näin yksi kerrallaan lanka yhdistää meidät. Se kulkee sormiimme lävitse ja risteilee välissämme pitkin aukiota. Välillä menemme langan kanssa solmuun ja meidän pitää ratkaista miten sotku selvitetään, miten saamme kerän seuraavalle. Onko parempi koittaa heittää kerä, ja toivoa että toinen saa sen kiinni? Vai yritämmekö vääntyä, kääntyä, kurottaa toisiamme kohti?

Huomaamme pian, ettei lankaa kannata vetää liian tiukalle. Silloin se kiertyy sormien ympärille ikävästi. Liian löysänä lanka taas roikkuu maassa ja menetämme tuntuman toisiimme. Jos lanka putoaa, poimimme sen. Tässä risteävien langansäikeiden verkossa välisemme suhteet tulevat näkyviksi ja käsinkosketeltaviksi. Välissämme oleva kudelman on matka, jonka olemme jakaneet, se on tietoa ja oivalluksia, jonka olemme keränneet ja jota olemme tuottaneet, se on solidaarisuus ja vastuu, joka meillä on toisiamme kohtaan.

Kun kudelmamme on rakennettu, on vielä tehtävää jäljellä. Meidän pitää päästä metsiköstä yhdessä seminaaritilaan sitä kannatellen ja ylläpitäen. Joudumme neuvottelemaan, sanoin, elein ja liikkein. Miten pääsemme kulkemaan kapea polkua kenenkään horjahtamatta? Jos emme voi kulkea rinnakkain, kuka johtaa? Miten sovitamme rytmimme ja tahtimme – toiset tahtovat aina olla nopeampia kuin toiset. Entä minkälaiseen muodostelmaan meidän pitäisi asettua päästäksemme ovesta sisään? Viimein olemme perillä seminaaritallassa. On aika päästää irti langansäikeistä, mutta pitää kiinni siteistä, jotka yhdistävät meitä.

Tällä matkalla koimme, miten demokraattinen oppiminen ei ole vain vuoropuhelua, vaan kehkeytyy kehollisissa käytännöissä, yhteisessä liikkeessä ja tunneilmapiirissä – se muotoutuu kehojen rytmistä ja kädestä käteen kulkevan langan painosta. Opiskelijat tunsivat kuuluvansa joukkoon, olevansa vastuussa toisistaan ja vapaita ilmaisemaan itseään. Lanka teki näkyväksi asioita, jotka usein jäivät näkymättömäksi: keskinäisen riippuvuuden, huolenpidon ja yhteydestä syntyvän hauraan voiman. Ne tukevat vallan jakamista ja hyvinvointia, jonka perustana on suhde toisiin. Demokratia on koulutuksessa elettyä. Siitä neuvotellaan ja sitä luodaan yhdessä. Se koetaan ja ilmaistaan yhtä lailla kehollisesti kuin sanallisestikin. Voimme koskettaa demokratiaa, kannatella sitä ja kulkea sen läpi yhdessä.

4. Demokratiaa edistävän esteettisen ja kehollisen oppimisen määrittely

AELDissa toiminnan, reflektion ja vuoropuhelun avulla on mahdollista tutkia oppimisen esteettisyyttä ja kehollisuutta, jotka ovat keskeisiä elävän ja hyvinvoivan demokratian kannalta. Tämä auttaa varmistamaan, ettei demokratiakasvatus pelkisty abstraktia ja lineaarista ajattelua, järkeä ja kognitiivista oppimista korostavaksi prosessiksi.

AELDin tarkoitus

AELDin tarkoituksena on edistää demokratiakasvatusta, jossa hyödynnetään tunteita, kehon liikkeitä, mielikuvitusta, yhdessä luomista ja hoivaa sekä korostetaan yhteistä merkitysten luomista, vastuuta ja myötätuntoa. Siinä myös vahvistetaan oppijoiden tiedostamaa ja tuntemaa yhteyttä toisiin ihmisiin ja ympäristöön sekä ymmärrystä ihmisen ja ympäristön keskinäisestä riippuvuudesta. Pohjimmiltaan pyrkimyksenä on kehittää henkilökohtaista ja yhteistä tunnetta ja ymmärrystä demokratiasta, jota kutsutaan ”demokratiatajuksi” (engl. democratic sensibility).

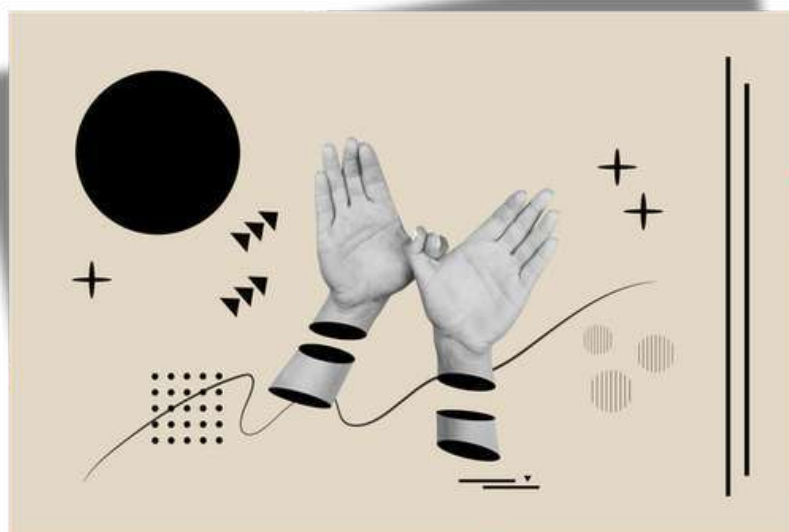
AELDin painopiste

AELDissa oppija osallistuu yhteisten merkitysten luomiseen ja oppimiseen liittyvään yhteiskehittämiseen koko kehollaan. Huomio ei ole vain lineaarisessa ja loogisessa ajattelussa, jossa kognitiivinen tietäminen on usein etusijalla, vaan myös tunteissa, aistimuksissa ja kehon liikkeissä sekä luovuudessa, mielikuvituksessa ja muissa vastaavissa kyvyissä.

AELDissa annetaan arvoa esteettisille ja kehollisille kokemuksille, kuten kauneuden, ihmetyksen, hämmennyksen ja häiriintymisen kokemuksille, sillä tällaiset hetket auttavat synnyttämään oivalluksia ja panemaan liikkeelle muutoksia. Keskiössä on ajatus, että esteettinen ja kehollinen oppiminen antaa oppijoille mahdollisuuden luoda demokratiaa kehollisessa sekä luovuuteen ja reflektioon perustuvassa toiminnassa. Menetelmien tavoitteena on edistää ajatusta oppimisesta yhteisöllisenä pyrkimyksenä, jossa huolenpito toisista ihmisistä on tärkeällä sijalla. Tärkeä periaate on, että oppijoiden on saatava henkilökohtaisia kokemuksia demokratiasta arjen opetustilanteissa, jotta siitä voi tulla heille elettyä todellisuutta ja jotta he ymmärtävät, että jokaisen yksilön osallistuminen on tärkeää, kun demokratiaa luodaan yhdessä.

AELDin tavoitteet

AELDin yhtenä päätavoitteena on luoda oppimiskokemuksia, joissa demokratia ei ole vain opittava aihe vaan yhdessä eletty kokemus. Taulukossa B kuvataan tarkemmin AELDin tavoitteet. Tavoitteet perustuvat hankkeen tutkimukseen, ja ne on kehitetty tärkeimpien tutkimustulosten pohjalta. Nämä tulokset kuvataan luvun 2 taulukossa A.

Taulukko B. AELDin tavoitteet

- **Vaalitaan demokraattisia ominaisuuksia** eli demokratian kannalta tärkeitä ominaisuuksia, joita ovat esimerkiksi nöyryys, kunnioitus, uteliaisuus, myötätunto, kuuntelutaito, yhteisvastuu sekä avoimuus erilaisuutta ja uusia mahdollisuuksia kohtaan.
- **Lisätään esteettistä ja kehollista tietoisuutta** eli esimerkiksi kykyä käyttää hyväksi esteettistä ja kehollista tietoa, luottaa keholliseen intuitioon ja ottaa huomioon tunteet ja läsnäolo suhteessa muihin. Esteettisen ja kehollisen tietoisuuden ansiosta voimme ymmärtää itseämme ja maailmaa eri tavoin.
- **Kannustetaan demokraattiseen oppimiseen ja tiedon luomiseen** sekä siirtymiseen jäykän hierarkkisista tiedonvälittämisen malleista avoimempiin, dialogisiin ja yhdessä kehitettyihin tietämisen tapoihin. Tämä voi tapahtua esimerkiksi tarkastelemalla kriittisesti kasvatuksessa vallitsevia hierarkioita ja rohkaisemalla sekä oppijoita että opettajia yhteiskehittämiseen.
- **Tuetaan kokonaisvaltaista demokratiasuhdetta** eli kasvattajien ja oppijoiden ymmärrystä, että demokratiasta voi saada tietoa ja sitä voi ymmärtää eri tavoin. Toisin sanoen on tärkeä hahmottaa, että demokratia ei ole pelkästään tiedollinen asia, vaan siihen voi tutustua myös esteettisesti, kehollisesti ja suhteessa toisiin ihmisiin. Demokratiakasvatus voi siis olla osa laajempaa pyrkimystä edistää kokonaisvaltaista oppimista, jossa yhdistyvät oppimisen tiedolliset, tunneperäiset ja keholliset taidot ja kokemukset.

- ◆ **Tehdään oppimisesta löytöretki**, joka on täynnä mahdollisuuksia. Kyse on määränpäältään avoimesta, ei suoraviivaisesta kehkeytymisen prosessista, jossa osanottajille avautuu ennalta arvaamattomia mahdollisuuksia. Prosessissa päästään pois vakiintuneista ajatuksista ja ollaan valmiita ”näkemään” toiset ja ympäröivä maailma uusin silmin. Vuoropuhelua, luovuutta ja mielikuvitusta hyödyntämällä on mahdollista saada aikaan merkittävämpiä muutoksia itsessä, ihmisten välisissä suhteissa, yhteiskunnassa ja sen instituutioissa.
- ◆ **Vaalitaan vahvempaa ”demokratiaajua”** eli syvempää tietoisuutta ja ymmärrystä demokratian toiminnan kannalta tärkeitä tunteista, kehollisista aistimuksista ja inhimillisistä ominaisuuksista, yhteydestä toisiin ihmisiin sekä demokraattisista arvoista ja periaatteista. On myös tärkeää olla avoin yhdessä ja toisilta oppimiselle sekä niiden tuottamille uusille oivalluksille, tunteille ja ajatuksille.

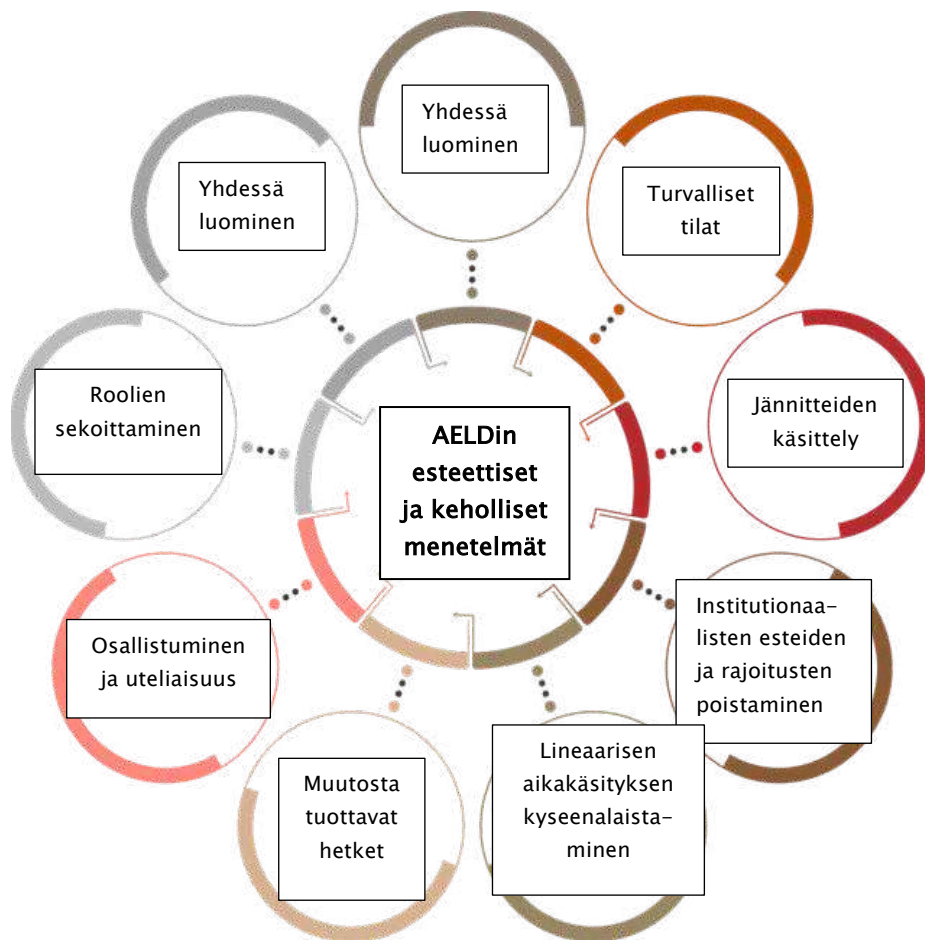
Tiivistäen taulukossa B kuvatuissa tavoitteissa on kysymys siitä, että AELDissa pyritään kehittämään demokraattisia ominaisuuksia ja osallisuutta yhdistämällä tiedollinen, tunneperäinen, kehollinen ja ihmisten välisiin suhteisiin perustuva oppiminen sen sijaan, että nämä ulottuvuudet erotettaisiin toisistaan.

AELD käytännössä

AELDin käytännöt korostavat kehollisuutta, mielikuvitusta ja ihmisten välisiä suhteita ja tuovat eloa oppimiseen. Kehoa aisteineen hyödynnetään oppimisessa ja liike, eleet, ääni ja visuaalinen ilmaisu nähdään tietämisen tapoina, jotka lisäävät konkreettista ja elämyksellistä oppimista. Oppijat saavat käyttää luovuuttaan ja mielikuvitustaan ilmaistessaan ajatuksiaan piirrosten, tanssin, tarinoiden tai äänellisen ilmaisun avulla ja löytävät uusia näkökulmia suhteessa itseensä ja muihin. Taiteisiin ja kehon liikkeisiin perustuvat menetelmät rohkaisevat vuoropuheluun ja reflektointiin. Ne myös toimivat yhteisenä kielenä, jonka välityksellä voidaan tutkailla ihmisten välisiä suhteita, valtaa ja osallisuutta.

AELDissa oppiminen on yhdessä luomista, kun ohjaajat ja oppijat jakavat vastuuta, rakentavat luottamusta ja muokkaavat tietoa yhdessä. Näin AELD yhdistää oppimisen demokraattisiin arvoihin. Responsiivisuus, tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja vapaus eivät ole vain keskustelunaiheita, vaan niitä myös toteutetaan ja eletään. Näin opetustilanteet toimivat elävinä esimerkkeinä demokratian toteutumisesta käytännössä.

Kuvassa C esitetään tutkimusanalyysissa esiin tulleet AELD-käytäntöjen keskeiset ominaisuudet. Esteettiset ja keholliset menetelmät mahdollistavat ominaisuuksien toteuttamisen käytännössä.

AELDin esteettiset ja keholliset menetelmät → mahdollista / ota käyttöön / juurruta → AELDin ominaisuudet

Kuva C: AELDin ominaisuudet ja niitä mahdollistavat menetelmät.

Kuva C: Kuvassa esteettiset ja keholliset menetelmät (esim. liike, vuoropuhelu, luova ilmaisu, aisteihin perustuvat ja reflektiiviset käytännöt) yhdistetään AELDin keskeisiin ominaisuuksiin. Kyseiset menetelmät auttavat aktivoimaan ja kannattelemaan demokraattisen oppimisen ominaisuuksia. Niitä ovat yhdessä luominen, roolien sekoittaminen, osallistuminen ja uteliaisuus, muutosta tuottavat hetket, lineaarisen aikakäsityksen kyseenalaistaminen, jännitteiden käsittely, riittävän turvallisten tilojen luominen sekä institutionaalisten esteiden ja rajoitusten poistaminen.

Esteettisissä ja kehollisissa menetelmissä ei ole kyse taide-esineiden tai esitysten tuottamisesta vaan luovien prosessien välityksellä tapahtuvasta oppimisesta. Niissä luodaan ihmisille mahdollisuuksia kuunnella toisiaan, käyttää mielikuvitustaan ja luoda asioita yhdessä.

Esimerkkejä:

- kollaasit, piirustukset, maalaukset ja valokuvat – käsitysten ja tunteiden ilmaiseminen visuaalisesti
- liike, tanssi ja draama – ihmissuhteiden, identiteetin ja yhteistyön tutkiminen kehollisesti
- tarinankerronta, runous ja refleктоiva kirjoittaminen – merkityksen ilmaiseminen ja kokemusten yhdistäminen/jakaminen
- äänet, rytmi ja esittäminen – huomion, tunteiden ja kollektiivisen/yhteisen ilmaisun herättäminen
- tietoisuus- tai aistiharjoitukset – tietoisuuden syventäminen itsestä, muista ihmisistä ja ympäristöstä

Yllä olevilla keinoilla ja menetelmillä mahdollistetaan ja toteutetaan Kuvassa C esitettyjä ominaisuuksia käytännössä.

Yhdessä luominen

Yhteistyö on välttämätöntä AELDn kehittämisen kannalta, sillä yhteistyö on itsessään demokraattista toimintaa. Kaikki osanottajat antavat panoksensa yhteisiin aktiviteetteihin, keskusteluihin ja kokemuksiin ja oppivat niistä.

Roolien sekoittaminen

AELDissa osallistujilla on tavallisesti häilyvät roolit. Oppijoita ei esimerkiksi nähdä opetuksen kohteina vaan tietävinä ja luovina toimijoina, ja opettajat asettuvat itsekin oppijan rooliin.

Osallistuminen ja uteliaisuus

Tällä tarkoitetaan aktiivista, tutkivaa asennetta toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Siihen kuuluu tarkkaavaisuus, avoimuus uusien kokemusten kohtaan ja valmius tutkia ideoita, tunteita ja suhteita.

Muutosta tuottavat hetket

Muutosta tuottavilla hetkillä viitataan sellaisen muutoksen ja kehityksen tavoitteluun, joka ei ole ylhäältä annettua vaan yhteisesti luotua kehollisen osallistumisen, kriittisen vuoropuhelun ja reflektion keinoin. Esteettiset ja keholliset menetelmät helpottavat tätä prosessia, koska niissä keho, mielikuvitus ja tunteet otetaan mukaan. Osallistujilla on mahdollisuus omaksua hetkellisesti uusia rooleja, näkökulmia ja tarinoita ja siten kokea vaihtoehtoisia todellisuuksia, joissa he ovat päättäväisempiä, itsevarmempia ja rohkaistuneempia.

Perinteisen lineaarisen aikakäsityksen kyseenalaistaminen

Monissa oppimisympäristöissä aika etenee suoraviivaisesti:

oppitunneilla noudatetaan tiukkaa aikataulua, oppiminen on jaettu vaiheisiin ja edistyminen tarkoittaa opetettavan sisällön nopeaa läpikäymistä. AELDissa ajankäyttö poikkeaa perinteisestä. Oppimiselle annetaan sen tarvitsema tila, ei kiirehdiä eikä aikataulua suunnitella täyteen. Oppijoilla on aikaa pysähtyä, tehdä huomioita, tuntea, kysyä ja pohtia. Tämä mahdollistaa vuoropuhelun ja syvällisemmän merkityksien luomisen. Vapaa aika myös tukee ajatusten ja oletusten jatkuvaa uudelleenmuokkausta, eikä tavoitteena ole vain tehtävän tekeminen loppuun oppitunnin aikana.

Jännitteet

AELDin tutkimiseen ja kehittämiseen liittyy herkästi jännitteitä, mikä osaltaan ilmentää demokraattisen opetustoiminnan monimutkaisuutta. Jännitteitä syntyy usein ristiriidasta odotusten ja todellisuuden välillä tai selkeiden rakenteiden ja toisaalta luovuuden kaipuun välillä, ja ne vaikuttavat niin henkilökohtaisella kuin institutionaalisella tasolla.

Institutionaaliset esteet ja rajoitukset

Institutionaaliset esteet ja rajoitukset määrittävät olosuhteita, joissa AELDiä voidaan käyttää ja kehittää. Kyseiset esteet ja rajoitukset vaihtelevat maan ja instituution mukaan, mutta rajoitukset heijastavat yleensä historiallisia, kulttuurisia ja poliittisia olosuhteita, jotka rajoittavat pedagogisia innovaatioita. Tämän ominaisuuden tarkoituksena on kiinnittää huomiota siihen, että institutionaaliset rakenteet voivat vaikeuttaa demokraattisia muutoksia erityisesti silloin, kun koulutuksessa pyritään hyödyntämään esteettisiä, kehollisia ja vuorovaikutuksellisia lähestymistapoja.

Turvallinen tila

On tärkeää, että AELDiä harjoitetaan tiloissa, jotka tuntuvat osanottajista turvallisilta ja kannustavilta ja joissa he tuntevat kuuluvansa joukkoon. AELDin keskiössä on ajatus, jota voidaan kutsua huolenpidon etiikaksi. Sillä tarkoitetaan työskentelytapaa, jossa kiinnitetään erityistä huomiota emotionaaliseen turvallisuuteen, välittämisen ja vastavuoroisuuden periaatteisiin ja keholliseen läsnäoloon.

Totunnaisuuksien haastaminen

AELDin tavoitteena on edistää oppimista määränpäältäään avoimena ja orgaanisesti kehkeytyvänä prosessina, jolle ovat ominaista muutos, epävarmuus ja identiteetin reflektointi. Ennalta määriteltyjen tulosten sijaan AELDissa kannustetaan avoimuuteen demokraattisissa suhteissa syntyviä uusia mahdollisuuksia kohtaan. Siinä rohkaistaan haastamaan sekä sisäisiä että ulkoisia rajoituksia. Niitä voivat olla esimerkiksi vakiintuneet koulutusta koskevat normit, vallitsevat valtasuhteet (jotka perustuvat sukupuoleen, ikään, etnisyyteen jne.), rakenteelliset esteet sekä se, mitä osallistujat itse ovat tottuneet pitämään mahdollisena ja mahdottomana. Tässä haastamisessa on apua kehollisista, tunneperäisistä ja luovista käytännöistä, joissa kyseenalaistetaan minän ja totutun tilanteen rajoja.

Missä AELDia voi harjoittaa?

Demokratiaa edistävää esteettistä ja kehollista oppimista voi soveltaa kaikessa demokratiakasvatuksessa – niin kouluissa, muissa oppilaitoksissa ja yliopistoissa kuin kulttuurilaitoksissa, työpaikoilla ja yhteisöllisissä tiloissakin. Jos AELD on jo otettu käyttöön, on mahdollista kehittää ja laajentaa nykyisiä käytäntöjä.

Turvallinen tila ja relationaalinen hyvinvointi

Ammatillisen oppimisen työpajassa kouluttajat ja organisaation toimijat tarkastelivat kehkeytyvää demokratiaa visuaalisten ja kehollisten menetelmien avulla. Jotkut osanottajista kertoivat aluksi tuntevansa olonsa epämukavaksi ja pelkäävänsä ”esillä” oloa tai arvostelun kohteeksi joutumista, kun työskentelytapana ei ollut tuttu keskusteluun perustuva menetelmä. Ohjaajat hidastivat etenemistä ja keskittyivät osallistujien kehollisten reaktioiden huomioimiseen ja ottivat käyttöön yksinkertaisia maadoitusharjoituksia, joihin osallistuminen oli vapaaehtoista. Vähitellen osallistujat kertoivat tuntevansa osallistumisen turvallisemmaksi. Harjoituksessa he saivat liikkua, puhua tai olla hiljaa ilman painetta tehdä muuta. Luottamuksen rakentuessa ryhmän jäsenet alkoivat käsitellä arkaluonteisia teemoja, kuten hierarkioita, ulkopuolelle sulkemista ja valtasuhteita omissa organisaatioissaan. Osallistujat kuvasivat, että syvempi osallistuminen oli mahdollista, koska heidät kohdattiin hyväksyvästi ilman arviointia. Myöhemmin tähän asenteeseen viitattiin hyväksyvän katseen käsitteellä.

Työpajan kokemukset osoittivat, että relationaalinen – eli ihmisten välisiin suhteisiin perustuva – turvallisuus ei ole demokraattisen oppimisen lisä, vaan sen olennainen, demokraattista toimintaa itsessään ilmentävä käytäntö. Riittävä turvallisuuden tunne mahdollisti osallistumisen totutusta poikkeavalla tavalla ja synnytti uudenlaista toimijuutta ja keskinäistä vastuuta.

AECED-hanke, osatutkimus 10, aikuiskoulutus, ammatillisen osaamisen kehittäminen ja organisaatioiden oppiminen, Saksa

5. AELDin keskeisiä ajatuksia

Tässä osiossa kuvataan AELDin keskeisiä ajatuksia, jotka auttavat ymmärtämään sen merkitystä ja tavoitteita. Keskeisiä ajatuksia ovat kehkeytyvä demokratia, demokraattiset arvot, demokraattiset periaatteet, responsiivinen pedagogiikka, demokratiataju ja hyväksyvä katse. Seuraavassa nämä ajatukset selitetään tarkemmin.

Kehkeytyvä demokratia

AELD perustuu ajatukseen kehkeytyvästä demokratiasta. Kehkeytyvällä demokratialla tarkoitetaan sitä, että demokratia ei ole koskaan valmis. Se ei ole vain poliittinen järjestelmä, hallintomuoto tai sääntökokonaisuus, vaan elävä prosessi, joka on jatkuvassa liikkeessä toimintamme, suhteidemme ja oppimisemme seurauksena. Demokratia nähdään siis missä tahansa päivittäisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvana pyrkimyksenä tukea ihmisten osallistumista yhteiskunnan ja organisaatioiden sekä meitä koskevien päätösten muokkaamiseen sekä edistää vapautta, tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja responsiivisuutta.

Kukaan ei voi luoda demokratiaa yksin. Se on yhteistä toimintaa, jossa yksilön teot kietoutuvat toisten tekoihin. Esimerkiksi responsiivisuuden (jota käsitellään jäljempänä) merkitystä demokratian kannalta ei voida täysin ymmärtää, jos ei hyväksytä, että se toteutuu osaltaan ihmisten välisten kehollisten reaktioiden ja viestien välityksellä. Kyseiset keholliset reaktiot ja viestit vaikuttavat siihen, missä määrin ryhmän tai organisaation kulttuuri ja suhteet ovat demokraattisia. Kehollinen vuorovaikutus määrittää sitä, miten ihmiset kokevat itsensä: osallisiksi vai ulkopuolelle suljetuiksi, tasa-arvoisiksi vai eriarvoisiksi, vapaiksi vai ei vapaiksi ilmaisemaan itseään.

On ratkaisevan tärkeää ymmärtää, että demokratiassa ihmiset eivät ole vuorovaikutuksessa vain kielellisesti ja kognitiivisesti eli keskustelemalla, väittelemällä ja kirjoittamalla. Ihmiset viestivät myös lähettämillään ja vastaanottamallaan kehollisilla viesteillä. Näin he ilmaisevat tunteitaan ja reagoivat siihen, miten muut ilmaisevat niitä. Demokratia on kehkeytyvä prosessi, sillä se syntyy jatkuvassa, monimutkaisessa vuorovaikutuksessa, jossa ihmisen toimijuus sekä muokkaa ihmisille tärkeitä suhteita että on niiden muokkaama.

Jos koulutukseen halutaan tuoda demokraattisia käytäntöjä, ei siis riitä, että demokratiaa pelkästään opetetaan, vaan sitä on myös opittava yhdessä ihmisten välisissä suhteissa eli harjoittelemalla ja pohtimalla niitä luokkahuoneessa ja muissa oppimisympäristöissä.

Oppiminen avoimena prosessina ja totunnaisuuksien haastaminen

Toisen asteen oppilaitoksessa oppilaat ja opettajat osallistuivat AELDin mukaiseen toimintaan, jossa yhdistettiin draamaa, kollaaseja ja refleктоivaa vuoropuhelua. Ensimmäisissä tapaamisissa tunnelma oli sekava. Jotkut oppilaat osallistuivat, mutta toiset kyseenalaistivat luovien lähestymistapojen merkityksen demokratian opiskelussa.

Työskentelyssä edistyi epätasaisesti. Oli innostuksen hetkiä, mutta niitä seurasi vastarinta tai vetäytyminen. Opettajat eivät kuitenkaan lähteneet korjaamaan prosessia, vaan kannustivat osanottajia sietämään epävarmuutta ja jatkamaan pohdintaa yhdessä.

Vähitellen aiemmat kokemukset alkoivat nousta esiin uusilla tavoilla. Joitakin viikkoja aiemmin luotua kollaasia käytettiin hyväksi myöhemmin käydyissä keskusteluissa oikeudenmukaisuudesta. Draamaa varten tehty luonnos, joka vaikutti aluksi leikkimieliseltä, muodostui lähtökohdaksi äänen kuulumista ja syrjäytymistä koskeville keskusteluille. Oppimisen prosessi eteni kehänä, jossa kokemuksia tarkasteltiin ja tulkittiin uudelleen, pikemmin kuin vaihe vaiheelta.

Sen edetessä osallistujat ymmärsivät, että demokraattinen oppiminen ei ole suoraviivaista. Se kehittyy ajan myötä, toistojen ja vuorovaikutuksellisen osallistumisen kautta. Siten se myös ilmentää kehkeytyvää demokratiaa jatkuvana, keskeneräisenä prosessina.

AECED-hanke, osatutkimus 11, toisen asteen koulutus, Latvia

Demokraattiset arvot

AELDin keskiössä ovat seuraavat demokraattiset perusarvot:

- Vapaus
- tasa-arvo ja yhdenvertaisuus
- responsiivisuus

Nämä arvot ovat olennaisen tärkeitä ihmisarvon, ihmisoikeuksien, kunnioituksen ja kulttuurisen monimuotoisuuden edistämiseksi kaikissa muodoissaan. Monimuotoisuuteen kuuluvat myös sukupuoli, etninen tai rodullistettu tausta, ikä, toimintakyky, sosioekonominen tausta ja muut identiteetin risteävät ulottuvuudet. Demokratian perusarvot tukevat myös osallistumista, oikeutta, oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Näiden arvojen pohjalta AELD pyrkii edistämään syrjinnästä vapaata, luottavaista ja osallistavaa ympäristöä kaikille ihmisille.

Mainittuja arvoja eli vapautta, tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja responsiivisuutta ei nähdä tässä viitekehyksessä ainoina demokraattisina arvoina, mutta ne nostetaan esiin, koska tutkimuksessamme niihin viitattiin toistuvasti demokraattisten suhteiden perustana koulutuksessa. Muita demokraattisia arvoja ei siis ole unohdettu, vaan nämä arvot toimivat kiintopisteinä, joiden avulla voidaan tarkastella myös muita arvoja ja käytäntöjä.

Vapaus

Vapaus tarkoittaa, että on tärkeää luoda ympäristöjä, joissa osanottajat voivat tutkia, käyttää mielikuvitustaan ja ilmaista itseään avoimesti tavoilla, jotka eivät ole epäoikeudenmukaisia tai vahingollisia muiden vapautta kohtaan. Tällaisissa ympäristöissä ehkäistään syrjintää, kiusaamista tai kaltoin kohtelua ja kannustetaan avoimuuteen itseä ja muita kohtaan. Demokratiakasvatuksessa vapaus merkitsee mahdollisuuksien luomista sen ymmärryksen syventämiseen, että oma vapautemme perustuu muiden vapauteen eikä ole yksittäisen ihmisen vapautta.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden ytimessä on periaate, jonka mukaan ketään ei lähtökohtaisesti suljeta osallistumisen ulkopuolelle, koska jokainen on arvokas ja jokaisen ääni, keho ja kokemus ovat tärkeitä. Tasa-arvo edellyttää, että jokainen saa saman kuin kaikki muutkin. Esimerkiksi demokratiakasvatuksen opettajilla ja oppijoilla on samat oikeudet ja velvollisuudet riippumatta heidän sosioekonomisesta ja sosiokulttuurisesta taustastaan, kuten sukupuolesta, iästä tai etnisestä taustasta. Yhdenvertaisuus taas edellyttää, että jokainen saa tarvitsemansa, jotta heillä on tasa-arvoiset mahdollisuudet. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jotkut saavat enemmän resursseja ja tukea, jotta voidaan ehkäistä erilaisista sosiokulttuurisista taustoista, sukupuolesta, kansallisuudesta, etnisyydestä, iästä ja fyysisistä kyvyistä aiheutuvia eriarvoisuuksia, joiden vuoksi myös demokratiakasvatuksessa osanottajat ovat eri asemassa valtasuhteissa ja vuorovaikutuksessa. Yhdenvertaisuus siis merkitsee sitä, että jokaiselle osallistujalle annetaan hänen tarvitsemansa resurssit ja tuki, jotta hän voi onnistua taustastaan riippumatta. Yhdenvertaisuutta voidaan tarkastella muun muassa luomalla yhdessä mahdollisuuksia valtahierarkioiden reflektointiin ja sen pohtimiseen, millaisia hierarkioita pitäisi kyseenalaistaa.

Demokratiakasvatuksessa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vakavasti ottaminen tarkoittaa, että luodaan tilaisuuksia eriarvoisuuden pohtimiseen, tutkitaan niihin puuttumisen keinoja ja etsitään kaikille osallistujille (niin opettajille kuin oppijoillekin) mahdollisuuksia keskinäiseen tukemiseen ja voimaannuttamiseen.

Eriarvoisuus, sukupuoli ja kehollinen tietoisuus

Yhdessä opettajankoulutuksen verkkokurssissa varhaiskasvatuksen ja alakoulun opettajat tarkastelivat demokratiaa esteettisten ja kehollisten harjoitusten avulla, jotka oli mukautettu digitaalisiin ympäristöihin.

Eräissä harjoituksessa osallistujia pyydettiin pohtimaan opetuskäytäntöjään kuvien ja yksinkertaisten liikkeeseen liittyvien kehoitteiden avulla.

Pohdinnan tuloksena monet opettajat tulivat tietoisiksi siitä, miten sukupuolittuneet odotukset muokkasivat vuorovaikutusta luokkahuoneessa eli sitä, kuka puhui, kuka sovitteli ristiriitoja ja kuka otti kannettavakseen tunnettyötä. Sukupuoliroolien vaikutuksen havaitseminen tuntui usein epämukavalta, kuten myös sen havaitseminen, miten osallistujat itse toisinsivat rooleja.

Pienryhmäkeskusteluissa huomattiin, että eri tilanteiden ja osanottajien roolien välillä oli yhtäläisyyksiä (esim. samankaltaista epäröimistä, itsesensuuria tai epävarmuuden tunteita eriarvoisuuden teemoja käsiteltäessä). Useat osallistujat totesivat, että verkkoympäristö tuntui turvallisemmalta, koska siinä osallistumistaan pystyi hallitsemaan paremmin (esim. oli aikaa ajatella, tilaisuus käyttää chattia tai mahdollisuus puhua ilman samanlaista näkyvillä ja arvioinnin kohteena oloa kuin kasvokkain ollessa).

Osallistujat totesivat myös, että kehollisen pohdinnan ansiosta he hahmottivat eriarvoisuuden paitsi abstraktina asiana myös arkisissa eleissä, rooleissa ja odotuksissa elettyinä kokemuksena. Harjoituksen tarkoituksena ei ollut tarjota ratkaisuja vaan edistää kriittistä tietoisuutta. Se auttoi opettajia tunnistamaan eriarvoisuuden toteutumista käytännössä ja avasi mahdollisuuden yhdenvertaisempien suhteiden kuvitteluun.

AECED-hanke, osatutkimus 16, ammatillisen koulutuksen opettajat, Portugali

Responsiivisuus

Responsiivisuus eli vastaanottavaisuus tarkoittaa sekä osallistumista keskusteluihin että kehon reaktioiden huomioimista osana kehollista toimijuutta. Siinä on kyse kokonaisvaltaisesta kuuntelusta: toisia kuunnellaan koko keholla. Responsiivisuutta on myös se, että luodaan yhdessä turvallisia tiloja yhdessä tapahtuvaan oppimiseen ja oppijoiden ja opettajien yhteiseen ajatteluun, työskentelyyn ja kasvamiseen keskinäisen huolenpidon avulla. Responsiivisuuteen kuuluu pyrkimys tilannetajun kehittämiseen sekä paikallisten kulttuurien, paikkojen, sosiaalisten identiteettien, toimintatapojen, vallan ja vaikutusmahdollisuuksien moninaisuuden parempaan huomioimiseen. Demokratiakasvatuksessa responsiivisuutta voidaan kehittää muun muassa vuorovaikutuksen ja reflektion keinoin.

Yhteen kietoutuneet arvot

Kaikki edellä kuvatut arvot liittyvät toisiinsa. Esimerkiksi vapauden osalta on otettava huomioon tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ja oltava responsiivisia ja myötätuntoisia toisia kohtaan. Tässä viitekehyksessä kyseiset arvot nähdään paitsi abstrakteina käsitteinä myös kehollisena toimintana tai taitoina, jotka ilmenevät arkisissa käytännöissämme ja joita voidaan kehittää. Kun ymmärrämme, miten demokraattiset arvot toteutuvat tai jäävät huomiotta vastavuoroisissa kehollisissa kohtaamisissamme, voimme oppia kehittämään niitä edelleen kehollisten menetelmien avulla.

Demokraattiset periaatteet

Demokraattisilla periaatteilla pyritään kuvaamaan, mitä kehkeytyvän demokratian harjoittaminen tarkoittaa. Tutkimuksemme perusteella kehkeytyvää demokratiaa voi hahmottaa etenkin neljän periaatteen avulla. Kyseiset periaatteet ovat toimineet teoreettisena perustana demokratiaa edistävän esteettisen ja kehollisen oppimisen kehittämiseksi. Neljä periaatetta ovat:

- vallan jakaminen
- muutosta tuottava vuoropuhelu
- kokonaisvaltainen oppiminen
- relationaalinen hyvinvointi.

Periaatteista puhutaan toisinaan myös demokratian ulottuvuuksina, koska niihin tiivistyy se, mitä demokratian harjoittaminen edellyttää ja mitä siihen sisältyy. Ne ovat siis ehdotuksia suuntaviivoista, joita seuraamalla kehkeytyvää demokratiaa voidaan rakentaa. Kyse ei ole sitovista käytännön ohjeista vaan pikemminkin suositelluista periaatteista, joihin opettajat, oppijat, poliittiset toimijat ja organisaatiot voivat tulkintansa mukaan sitoutua omissa toimintaympäristöissään.

Vallan jakaminen

Vallan jakaminen tarkoittaa ihmisten aktiivista osallistumista heidän ympäristössään merkityksellisten instituutioiden, kulttuurien ja ihmissuhteiden muovaamiseen. Vallan jakamisessa on kyse siitä, että ihmisillä on mahdollisuus vaikuttaa päätöksiin ja tarvittaessa vaatia vallankäyttäjiä vastuuseen. Vallan jakaminen perustuu siihen, että osallistujat voivat toimia, tuntea ja ajatella vapaasti sekä olla aloitteellisia uusien mahdollisuuksien luomisessa. Yksilön tai yhteisön vapaus ei kuitenkaan ole rajatonta. Monia toimia ohjaavat esimerkiksi yhteiset säännöt ja käytännöt.

Vallan jakaminen ei tarkoita kaikkien rakenteiden, yhteisten sääntöjen tai vastuun hylkäämistä. Demokraattiset käytännöt nimenomaan perustuvat yhteisiin normeihin ja siihen, että yksilöt (myös opettajat) ovat valmiita kantamaan vastuuta turvallisten, luottamusta rakentavien ja oikeudenmukaisten oppimisympäristöjen luomisesta ja ylläpitämisestä. Koulutusympäristöissä oppijoiden vapaus on usein mahdollista juuri siksi, että kasvattajilla on erityisiä vastuita, kuten puuttuminen ihmisten välistä hyvinvointia uhkaaviin tilanteisiin tarvittaessa.

Muutosta tuottava vuoropuhelu

Muutosta tuottavaa vuoropuhelua luodaan esimerkiksi vaihtamalla ja tarkastelemalla näkemyksiä, osallistumalla keskusteluun ja edistämällä keskinäistä ymmärrystä. Tietyt piirteet ovat ratkaisevassa asemassa muutosta tuottavan vuoropuhelun luomisessa. Se esimerkiksi edellyttää, että osanottajat kunnioittavat toisiaan ja erilaisia näkökulmia – myös sellaisia joita on haastavaa hyväksyä tai ymmärtää. Osanottajien on osattava kuunnella kaikkia esitettyjä näkökantoja. On myös hyödyllistä, jos vuoropuhelun julkilausuttuna tarkoituksena lisätä keskinäistä ymmärrystä, kannustaa rakentavaan kritiikkiin ja ylittää kapea-alaiset henkilökohtaiset tai ryhmän edut.

Voimme edistää muutosta tuottavaa vuoropuhelua olemalla avoimia pohtimaan kokemaamme, vuoropuhelun aikana meille sanottua ja sen herättämiä tunteita sekä olemalla valmiita harkitsemaan kantojamme ajan kanssa, niin että emme kiirehdi tekemään ilmeisiä johtopäätöksiä. Tärkeää on myös se, miten kommunikoimme toisten kanssa sekä verbaalisesti että kehollisin viestein (joita me kaikki lähetämme ja vastaanotamme, kuten edellä kehkeytyvän demokratian yhteydessä kuvattiin).

Kokonaisvaltainen oppiminen

Kolmas periaate on kokonaisvaltainen oppiminen. Kokonaisvaltaisessa demokratiakäsityksessä ihmisten kasvun ja kehityksen nähdään hyötyvän demokratiaan olennaisesti kuuluvasta osallistumisesta, yhteistyöstä ja vuoropuhelusta. Demokraattisessa käytännössä, joka on kaikkien neljän tässä kuvatun periaatteen mukainen, kokonaisvaltaiseen oppimiseen kuuluu ajatus ihmisten kasvamisesta täyteen inhimilliseen potentiaalinsa. Kysymys ei ole vain lineaarisesta ajattelusta, jonka yhteydessä usein korostetaan kognitiivisia tietoja ja taitoja, vaan kysymys on myös tunteisiin, etiikkaan, kehon aistimukseen, henkiseen kasvuun, kauneudentajuun, iloon, kärsimykseen ja tuskaan liittyvästä tietoisuudesta, sensitiivisyydestä, tajusta ja arvostuksesta. Tällaisen demokratian tavoitteena on ihmisen ja yhteisön kokonaisvaltainen kasvu. Näin ollen sitä kutsutaan myös kokonaisvaltaiseksi demokratiaksi.

Relationaalinen hyvinvointi

Relationaalinen eli ihmissuhteisiin liittyvä hyvinvointi viittaa siihen, millainen suhde ihmisten, yhteisön ja laajemman ympäristön välillä vallitsee. Parhaimmillaan demokraattiset suhteet ja yhteisöt edistävät sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunnetta, ihmisten hyvää itsetuntoa ja tunnetta yhteydestä toisiin ihmisiin ja yhteiseen ympäristöön. Ne myös tukevat ihmisten kykyä ja avoimuutta kokea innostavia, kohottavia ja toisinaan haastavia kokemuksia. Yhteenkuuluvuuden lisäksi demokraattinen yhteisö saa aikaan voimaantumisen tunteita sekä kunnioitusta yksilöllisyyttä, erilaisuutta ja itsenäistä ajattelua kohtaan. Demokratia luo toimintaympäristön, joka ruokkii toimijuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Edellä kuvatut ulottuvuudet ovat vuorovaikutuksessa keskenään, eivät toisistaan erillisiä ajatuksia. Ne ovat luonteeltaan ihanteita ja tavoitteita. Niiden kehitystä ja omaksumista osaksi käytäntöjä määrittävät eritasoiset olosuhteet arkisista, paikallisista ja henkilökohtaisista tilanteista kulttuurisiin ja institutionaalisten tekijöihin sekä näiden väliseen vuorovaikutukseen. Tekijöihin voivat kuulua myös yhteiset demokratian kokemukset sekä yhteiskunnallisen aseman, etuoikeuksien, eriarvoisuuksien ja koulutusmahdollisuuksien kaltaiset sosiaaliset tekijät. Neljän ulottuvuuden (vallan jakaminen, muutosta tuottava vuoropuhelu, kokonaisvaltainen oppiminen ja relationaalinen hyvinvointi) avulla voidaan tutkia ja pohtia sitä, miten ihmissuhteet ja koulutuskäytännöt voisivat olla entistä demokraattisempia.

Responsiivinen pedagogiikka

Responsiivisessa pedagogiikassa korostetaan sellaisia kasvatuskäytäntöjä, joissa sosialisatio nähdään monimutkaisempana prosessina kuin ihmisen muovautumisena ennalta määrätyn, yhtenäisen järjestyksen mukaiseksi. Sen sijaan ihminen oppii ymmärtämään itseään eri tavoin ja kasvaa yhteiskunnan jäseneksi myös fyysisesti eli tuntevana, aistivana ja liikkuvana kehona. Responsiivisessa pedagogiikassa niin kasvattajilla kuin oppijoillakin on aktiivinen rooli; kasvatusta ja koulutusta pidetään yhteisenä pyrkimyksenä, joka perustuu keskinäiseen vastuuseen ja jatkuvaan vastavuoroiseen oppimiseen. Se vaatii reflektointia ja tietoisuutta esteettisistä ja kehollisista reaktioistamme sekä tietoisuutta niistä laajemmista konteksteista, joista ihmiset tulevat yhteen, kuten historia, paikka, politiikka ja sosiaalinen asema, kuten sukupuoli, luokka, rodullistettu tai etninen identiteetti.

Seuraavassa responsiivisuutta selitetään vielä hieman tarkemmin. AELDissa responsiivisuus liittyy viiteen toisiinsa yhteydessä olevaan kasvatusta määrittävään piirteeseen:

1. Kasvatus on yhteinen tehtävä, ja osanottajilla on siitä yhteinen vastuu. Tästä seuraa, että oppiminen ei ole yksisuuntainen kasvattajalta oppijalle kulkeva prosessi. Kasvatukseen liittyvät suhteet ja oppiminen syntyvät kasvattajien, oppijoiden, yhteisön, perheiden ja muiden sidosryhmien yhteisessä toiminnassa ja vuorovaikutuksessa.

2. Koulutus on jatkuva vastavuoroinen oppimisen prosessi. Tämä tarkoittaa huolehtivaa suhtautumista omiin ja toisten tunteisiin ja kehollisiin reaktioihin sekä mahdollisimman turvallisten oppimisympäristöjen luomista yhdessä, jotta voidaan edistää yhteistä kasvua.

3. Keholliset reaktiot ovat olennainen osa oppimisprosessia. Kehon reaktiot ilmenevät etenkin siinä, miten ne vaikuttavat meihin ja oppimisprosessiin. Kehollisten reaktioiden vastavuoroisuus huomioidaan ja ymmärretään, että jokaisen ihmisen oman kehon reaktiot vaikuttavat heihin.

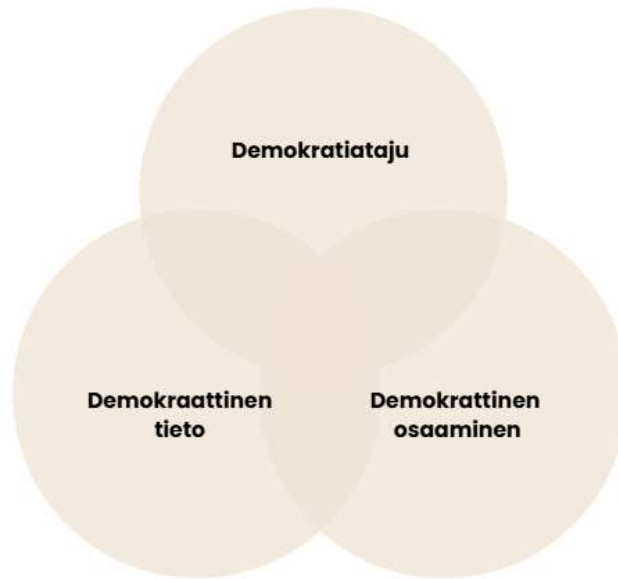
4. Herkkyys havainnoida ympäristöön ja tilanteeseen liittyviä tekijöitä ja reagoida olosuhteisiin ja niiden merkitykseen oppimistilanteeseen ja vuorovaikutukseen osallistuvien kannalta. Oppimistilanteen olosuhteisiin vaikuttaa monimutkainen joukko tekijöitä, joihin kuuluvat muun muassa kulttuurit, historia, maantieteellinen sijoittuminen ja muun muassa sukupuolen, yhteiskuntaluokan ja etnisyyden määrittämä sosiaalinen asema sekä näiden tekijöiden risteäminen toistensa kanssa. Eriarvoisuutta tuottavien sosiaalisten tekijöiden risteäminen (intersektionaalisuus) voi vaikuttaa merkittävästi siihen, miten eri ihmiset suhtautuvat demokraattisiin arvoihin ja periaatteisiin ja missä määrin he AELDin harjoitukseen osallistuessaan kokevat toimijuutta, osallisuutta, tasavertaista kohtelua ja huomioiduksi tuleamista.

5. Mahdollisuudet ylittää tiukat rajat itsen ja toisten välillä. Nähdään, että jokainen meistä on yhteydessä toisiin vastavuoroisten kehollisten reaktioiden välityksellä. Tämän ansiosta kollektiivisia oppimistilanteita voidaan lähestyä yhdessä rakentuvina ja muuttuvina prosesseina sekä ylittää yksilöllisyyden korostamiseen perustuvia erontekoja.

Demokratiataju

Demokratiakasvatuksessa opitaan demokratiasta (mm. sen instituutioista ja käytännöistä, ihmisoikeuksista, eriarvoisuuksista ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta). Lisäksi siinä omaksutaan demokraattisia taitoja (esim. kyvyt, joita tarvitaan demokraattisen toiminnan käynnistämiseen tai siihen osallistumiseen). Pelkät tiedot ja taidot eivät kuitenkaan riitä.

On myös tärkeä oppia ymmärtämään demokratian arvoja ja periaatteita, jotta voi osallistua demokratiaan ja antaa sille arvoa. Arvostuksen kehittymiseen tarvitaan ajattelua, mutta se ei yksin riitä. Arvostus syntyy myös erilaisten esteettisten ja kehollisten kokemusten kautta (joihin sisältyvät esimerkiksi kehon aistimukset ja liikkeet, affektit ja tunteet) jotka vaikuttavat siihen, miten luomme demokraattisia suhteita osana toimintaamme. Tätä esteettistä ja kehollista demokratian ymmärrystä tai tunnetta demokratiasta voidaan luonnehtia herkkyydeksi tai tajuksi – me kutsumme sitä demokratiatajuksi. Kuvassa D esitetään demokratiakasvatuksen eri osa-alueet.

Kuva D: Demokratiataju suhteessa demokratiakasvatuksen muihin keskeisiin osa-alueisiin.

Kuva D: Tässä Venn-kaaviossa kuvataan demokratiakasvatuksen kolme toisiinsa liittyvää osa- aluetta: demokraattinen tieto (demokratian ymmärtäminen), demokraattinen osaaminen (demokraattiseen osallistumiseen tarvittavat taidot ja kyvyt) ja demokratiataju (demokraattisen elämän kokemuksellisuuden, vuorovaikutuksellisuuden ja kehollisuuden huomioiminen). Kuten kuvasta näkyy, osa-alueet ovat päällekkäisiä ja vahvistavat toisiaan sen sijaan, että ne toimisivat erillisinä osa-alueina.

Mitä sitten on demokratiataju? Demokratiatajulla tarkoitetaan huomioivaa, ymmärtävää ja arvostavaa suhtautumista ja reagoimista aistimuksiin, tietoisuuteen, ominaisuuksiin ja tunteisiin, jotka ovat olennaisia hyvinvoivan demokratian, demokraattisten suhteiden ja demokraattisemman kanssakäymisen kannalta.

Demokratiataajun tärkeimmät elementit:

- Esteettinen ja kehollinen tietoisuus eli ihmisenä olemisen esteettisyyden ja kehollisuuden ymmärrys ja arvostus sekä kyky oppia siitä, jotta osaamme huomioida toisia ja toimia demokraattisemmin.
- Yhteyden kokemus eli tietoisuus ja tunne yhteydestä itseemme, toisiin ihmisiin ja maailmaan, jonka osa olemme; tähän kokemukseen kuuluu tietoisuus itsestä ja toisista sekä vastenmielisyys epäoikeudenmukaisuutta kohtaan. Yhteyden kokemus voi auttaa kehittämään herkkyyttä havaita epäoikeudenmukaisuuksia, varsinkin jos sen rinnalla on mahdollisuuksia kriittiseen pohdintaan ja yhteiskunnallisten, historiallisten ja poliittisten olosuhteiden opiskeluun.
- Hyvinvoivaa demokratiaa kannattelevat ominaisuudet, kuten nöyryys, kunnioitus, myötätunto, kuuntelutaito ja rehellisyys.
- Demokratian tunne, johon kuuluu demokraattisten arvojen eli vapauden, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja responsiivisuuden arvostuksen tunne.
- Demokraattiset periaatteet eli koettu kiinnostus vallan jakamiseen, muutosta tuottavaan vuoropuheluun, kokonaisvaltaiseen oppimiseen ja relationaaliseen hyvinvointiin; tähän liittyy arvostus demokraattisten periaatteiden ilmentämiä ajatuksia ja käytäntöjä kohtaan.

Hyväksyvä katse

AELDissa hyödynnetään ja kehitetään hyväksyväksi katseeksi kutsuttua periaatetta. Sillä tarkoitetaan tapaa, jolla maailmaan suhtaudutaan ilman halua hallita tai arvostella sitä. Itseä, muita ja ympäristöä tarkastellaan siis avoimesti, kunnioittavasti ja uteliaasti sen sijaan, että niitä pyrittäisiin hallitsemaan tai luokittelemaan. Kun hyväksyvää katsetta harjoitetaan yhteisestä sopimuksesta, eli omaan ja toisten (verbaaliseen tai keholliseen) ulosantiin ja reaktioihin suhtaudutaan hyväksyvästi, luodaan pohja turvallisemmille oppimisympäristöille. Tämä on tärkeää erityisesti tilanteissa, joissa esteettiset ja keholliset harjoitukset saattavat tuoda esiin haastavampia tai syvempiä haavoittuvuuksia kuin tutummat ja kognitiivisemmat oppimismenetelmät. AELDin avulla päästään kosketuksiin ihmisten henkilökohtaisten, piilossa olevien puolten kanssa, ja tällaiset tilanteet voivat tuntua liian pelottavilta ja voimakkailta, jos niihin liittyviä haavoittuvuuksia ei oteta huomioon.

Hyväksyvän katseen pyrkimyksenä on siirtää itseä ja muita koskevat ennakkoluulot ja oletukset syrjään. Se voidaankin nähdä eettisenä havaitsemisen tapana, joka auttaa raivaamaan tilaa vapauden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseksi kehollisena todellisuutena. Hyväksyvän katseen harjoittaminen on tietoinen valinta huomioida herkemmin sitä, mitä meissä itsessämme tapahtuu, ja tulla sitä kautta avoimemmaksi ja suvaitsevammaksi itseämme ja muita kohtaan. Hyväksyvän katseen omaksuminen ei tarkoita, että hyväksymme kaiken sellaisenaan, vaan että arvioimme kaikkea kohtaamisissamme eteen tulevaa myötätuntoisesti. Hyväksyvä katse on näin ollen rakentava elementti, jolla voidaan edistää sellaisten tilojen luomista, jotka ovat riittävän turvallisia yhteiselle demokraattiselle toiminnalle, pohdiskelulle ja oppimiselle.

6. AELDin kohderyhmät

AELD on tarkoitettu kaikille kasvatuksen, koulutuksen ja yhteisöllisen oppimisen parissa työskenteleville. Se myös sopii eri ikäryhmien kanssa tapahtuvaan toimintaan niin muodollisissa kuin epämuodollisemmissakin oppimisympäristöissä.

Kohderyhmiä ovat erityisesti seuraavat toimijat:

- Kasvattajat, opettajat ja kouluttajat kouluissa, oppilaitoksissa, yliopistoissa, aikuiskoulutuksessa sekä kulttuuriseen ja yhteisölliseen oppimiseen liittyvissä ympäristöissä.
- Opettajankouluttajat ja ohjaajat, jotka toimivat aikuiskoulutuksen, ammatillisen osaamisen kehittämisen ja organisaatioiden oppimisen, ohjauksen ja pedagogisen uudistamisen parissa.
- Organisaatioiden johtajat ja esihenkilöt, jotka vaikuttavat oppilaitosten kulttuuriin ja rakenteisiin.
- Poliittiset toimijat, opetussuunnitelmien laatijat ja päättäjät, jotka luovat toimillaan edellytyksiä AELDin edistämiseksi.
- Tutkijat ja taiteilijat, jotka tarkastelevat ja luovat yhdessä uusia tapoja demokratian ymmärtämiseen ja toteuttamiseen kasvatuksessa ja koulutuksessa.

AELD liittyy näin ollen laajaan demokraattisen toiminnan yhteisöön ja yhdistää ihmisiä, jotka ovat kiinnostuneita ihmisten demokratiasuhteen kehittamisestä, uudistamisesta ja vahvistamisesta.

Viitekehyksestä on apua AELDin pohdintaan, kehittämiseen ja levittämiseen riippumatta siitä, onko lukija jo soveltanut sitä omassa toiminnassaan vai onko se uusi asia. Siitä voi olla siis hyötyä sekä niille, jotka tutustuvat AELDiin kuin niille, jotka haluavat syventää tällaisen lähestymistavan käyttöä ja soveltamista.

Kannustamme kasvattajia, opettajia, opettajankouluttajia sekä aikuiskoulutuksen, ammatillisen osaamisen kehittämisen ja organisaatioiden oppimisen ohjaajia seuraavasti:

- Ole innovatiivinen, jos AELD on jo käytössä. Tutkaile esteettisen kokemuksen ja demokraattisen osallistumisen välisiä yhteyksiä lisää ja tee kokeiluja.
- Ota AELD käyttöön, jos se ei vielä ole käytössä. Kokeile pieniä luovia ja kehollisia harjoituksia, joissa on mukana esimerkiksi liikettä, piirtämistä, tarinoiden luomista tai yhteistä pohdintaa ja jotka antavat oppijoille demokratian kokemuksia ja rohkaisevat tutkimaan ideoita yhdessä.
- Pohdi ja jaa kokemuksia. Tarkastele, mikä muuttuu, kun oppiminen perustuu vahvemmin aisteihin ja vuorovaikutukseen ja on avoimempaa (esim. miten ihmiset kuuntelevat, osallistuvat ja jakavat valtaa) ja jaa havaintojasi muiden kanssa.

Suosituksset koulutusorganisaatioille ja johtajille:

- Edistä AELDiä osana organisaation kulttuuria. Anna aikaa ja luo tilaa kokeiluille, yhteistyölle ja reflektoinnille johtamissasi tiimeissä.
- Poista esteitä. Anna arvoa kehollisille, luoville ja esteettisille lähestymistavoille, jotta niistä tulee hyväksytyjä toimintamuotoja demokratiaa edistävässä ammatillisessa ja pedagogisessa toiminnassa.

Toimi esimerkkinä demokraattisesta johtajuudesta. Kannusta kaikkia organisaatiossasi kuuntelemaan toisiaan, osallistumaan ja jakamaan vastuuta.

Suosituksset päättäjille ja opetussuunnitelmien laatijoille:

- Ymmärrä esteettisen ja kehollisen oppimisen merkitys demokratian kannalta. Sisällytä se opetussuunnitelmiin, poliittisiin linjauksiin ja rahoituksen painopisteisiin.
- Luo mahdollisuuksia enemmän kuin esteitä. Laadi AELDia koskevia toimintaperiaatteita, joissa annetaan tilaa kasvattajien luovuudelle ja luotetaan heidän ammatilliseen arvostelukykyynsä.
- Edistä demokratiaa ja demokratiakasvatuksen toimintaperiaatteita osallistavin keinoin. Kehitä koulutuspolitiikkaa vuoropuhelussa opettajien ja oppijoiden kanssa.

Suosituksset tutkijoille ja taiteilijoille:

- Syvennä ja dokumentoi ymmärrystä demokratiaa edistävästä esteettisestä ja kehollisesta oppimisesta. Tutki, miten esteettisin ja kehollisin menetelmin tuotetaan uusia oivalluksia demokratiasta.
- Tee yhteistyötä kasvattajien, opettajien, kouluttajien ja yhteisöjen kanssa. Kehitä kumppanuuksia, jotka edistävät taiteellisten, pedagogisten, kansalaisten, oppijoiden ja demokratiaan liittyvien näkökulmien välistä vuoropuhelua.

Institutionaaliset esteet ja vastuu

Toisen asteen opettaja kokeili AELDin mukaisia harjoituksia ympäristössä, jossa edellytettiin opetussuunnitelman noudattamista tarkasti ja korostettiin opettajan vastuuta oppimistuloksista. Kehollisten ja dialogisten menetelmien käyttäminen opetuksessa oli ammatillisesti riskialtista, eivätkä kaikki kollegat suhtautuneet siihen suopeasti. Ensimmäiset opetustilanteet olivat haastavia. Opiskelijat testasivat rajoja ja luokassa oli paikoin levotonta. Opettaja ei kuitenkaan luovuttanut, vaan selitti yhteisiä tavoitteita vielä selkeämmin ja kantoi vastuuta turvallisen oppimisympäristön ylläpitämisestä.

Vähitellen oppilaat alkoivat ottaa vastuuta toiminnastaan: he kuuntelivat tarkkaavaisemmin, tukivat opiskelutovereitaan ja pohtivat oman toimintansa vaikutuksia muihin. Vallan jakamista edistettiin selkeiden rakenteiden avulla, ei ilman niitä.

Kokeilu osoitti, että AELD ei tarkoita, että opettajan auktoriteettia tai sääntöjä ei enää olisi. Sitä vastoin näillä menetelmillä voidaan muokata vastuun kantamisen tapoja ja tehdä näkyväksi sitä, että toteutuakseen koulutuksessa demokraattiset suhteet edellyttävät sekä jaettua toimijuutta että vastuullista johtajuutta.

AECED-hanke, osatutkimus 19, toisen asteen koulutus, Iso-Britannia

Kutsu kaikille

Kaikki oppimisen parissa eri tehtävissä työskentelevät ihmiset voivat:

- tutkia eli kokeilla AELDin käyttöä omassa toimintaympäristössään
- luoda yhteyksiä muihin ja jakaa kokemuksia
- poistaa esteitä ja puolustaa esteettistä ja kehollista oppimista keskeisenä osana demokratiakasvatusta.

AELDissa on kysymys sekä käsitteestä että muutosliikkeestä. Se kasvaa kaikkialla, missä ihmiset luovat oppimiselle responsiivisia, ihmisten välistä yhteyttä korostavia, mielikuvituksellisia ja yhdenvertaisia olosuhteita.

7. AELDin mukauttaminen paikallisiin, kansallisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin

AELD ei ole valmis ja muuttumaton malli. Siinä pyritään edistämään joustavaa pedagogista lähestymistapaa, jota voidaan mukauttaa kaikkiin mahdollisiin oppimisympäristöihin muun muassa kouluissa, oppilaitoksissa, yliopistoissa, kansalais- tai muissa järjestöissä tai yhteisöllisissä tiloissa. Kasvattajat ja opettajat voivat muokata AELDia oman yhteisönsä, historiansa, perinteidensä, kulttuurinsa ja tilanteensa mukaan.

AELDissa on kyse yhdessä oppimisesta, ei määrätyn menetelmän noudattamisesta. AELDissa keskeistä on monimuotoisuus, mielikuvitus ja responsiivisuus, joten sitä voi toteuttaa eri tavoin eri yhteyksissä, vaikka tarkoitus pysyy samana. Toisin sanoen tavoitteena on huomioida demokratiakasvatuksessa tunteet, kehon liike, mielikuvitus, yhdessä kehittäminen, huolenpito ja yhteisten merkitysten luominen sekä kehittää henkilökohtaista ja jaettua tunnetta demokratiasta eli demokratiatajua.

AECED-hankkeessa AELDia testattiin ja kehitettiin kuudessa Euroopan maassa. Hankkeessa siis saatiin paljon kokemusta AELDin mukauttamisesta erilaisiin oppimistilanteisiin. Lisätutkimusta tarvitaan siitä, miten AELD soveltuu opetukseen Euroopan ulkopuolella tai merkittävästi erilaisissa kulttuurisissa, uskonnollisissa, yhteiskunnallisissa tai poliittisissa olosuhteissa.

Miksi mukauttaminen on tärkeää?

Demokratia näyttää ja tuntuu erilaiselta eri kulttuureissa, kielialueilla ja aikakausina. Esteettisen ja kehollisen toiminnan ja oppimisen perinteet ja kokemukset vaihtelevat eri kulttuurien ja yhteisöjen välillä. Myös varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, korkeakoulutuksen sekä aikuiskoulutuksen, ammatillisen osaamisen kehittämisen ja organisaatioiden oppimisen ohjaus ja rakenteet vaihtelevat eri yhteyksissä.

Sen sijaan osallistumisen, vaikutusmahdollisuuksien, huolenpidon ja yhteisen oppimisen tarve on yhtä tärkeä kaikkialla.

AELD toimii parhaiten silloin, kun se saa kasvaa paikallisessa maaperässä eli kun siinä hyödynnetään esimerkiksi:

- paikallisia kulttuureja, tarinoita, lauluja ja liikkumisen tapoja, jotka ovat ihmisille entuudestaan tuttuja ja luottamusta herättäviä
- paikallisten koulutusjärjestelmien rytmiä, toimintaperiaatteita ja perinteitä
- kyseisen yhteisön, toimintaympäristön ja organisaation tarpeita, haasteita ja vahvuuksia.

Mukauttamisessa ei ole kyse kompromissista, vaan sen kautta AELD pidetään elävänä ja merkityksellisenä. Se edellyttää kuitenkin vuoropuhelua ja kulttuurista herkkyyttä. Kun kasvattajat työskentelevät paikallisiin käytäntöihin ja kulttuurisiin materiaaleihin tukeutuen, oppiminen on mielekkäämpää ja demokraattiset arvot ja periaatteet koetaan aitoina, merkityksellisinä ja yhteisinä.

Mitä mukauttaminen tarkoittaa käytännössä?

Käytännön esimerkkejä AELDin mukauttamisesta:

- Valitaan paikallisesti merkityksellisiä luovan ilmaisun ja toiminnan muotoja, kuten teatteria, käsitöitä, tarinankerrontaa, tanssia, digitaalista taidetta tai luontolähtöistä toimintaa.
- Muokataan ajankäyttöä, ryhmäkokoja tai tilaa arkisten käytännön tarpeiden mukaan.
- Yhdistetään AELDin periaatteita olemassaoleviin opetussuunnitelmiin, organisaation tavoitteisiin tai yhteisön arvoihin.
- Luodaan oppijoiden, opettajien, johtajien ja yhteisöjen kanssa yhdessä toimintaa, joka ilmentää heidän elettyjä kokemuksiaan.

Keskeistä on sitoutua demokraattisiin periaatteisiin eli vallan jakamiseen, muutosta tuottavaan vuoropuheluun, kokonaisvaltaiseen oppimiseen ja relationaaliseen hyvinvointiin ja antaa niiden muotoutua luontaisesti kussakin yhteydessä.

Mistä tiedämme, että AELD on muokattavissa?

AECED-hankkeen kuuden kumppaniorganisaation tutkimuksissa osoitettiin, että AELDin toteuttaminen onnistuu erilaisissa ympäristöissä, kuten esimerkiksi luonnossa tapahtuvassa ja elämyksellisessä oppimisessa, perinteisissä luokkahuoneissa, organisaatioiden kehittämistyöpajoissa, opettajankoulutuksessa sekä aikuiskoulutuksessa. Kussakin yhteydessä oli omat haasteensa, mutta AELDin periaatteita noudattamalla niissä kaikissa pystyttiin synnyttämään yhteyden, uteliaisuuden ja huolenpidon kokemuksia.

Myös tarkasti normitetuissa tai rajallisten resurssien leimaamissa järjestelmissä kasvattajat keksivät pienimuotoisia mutta tehokkaita tapoja AELDin soveltamiseen ja luottamuksen rakentamiseen, yhteiseen tutkimiseen ja luovaan toimintaan.

8. Viitekehystä käytäntöön

Tämä viitekehys ei ole päätepiste vaan kutsu lähteä tutkimusmatkalle ja jatkaa sitä.

Se kutsuu kasvattajia, opettajia, opettajankouluttajia, aikuiskoulutuksen, ammatillisen osaamisen kehittämisen ja organisaatioiden oppimisen parissa työskenteleviä ohjaajia, johtajia, esihenkilöitä, poliittisia toimijoita, opetussuunnitelmien laatijoita, päättäjiä, tutkijoita ja taiteilijoita tutustumaan AELDin ajatuksiin ja ottamaan niitä käyttöön omassa työssään.

Kutsussa ei ole kyse tarkasti määritellyn menetelmän noudattamisesta. Sen sijaan kasvatuksen ja koulutuksen parissa toimivia ihmisiä kannustetaan kokeilemaan, pohtimaan ja soveltamaan – toisin sanoen ottamaan selvää, mitä tapahtuu, kun demokratiakasvatuksesta tehdään esteettisempää, kehollisempaa, mielikuvituksellisempaa ja vuorovaikutteisempaa.

Mitä seuraavaksi?

Viitekehysten tavoitteena on tarjota lukijoilleen:

- inspiraatiota – jotta voit pohtia nykyisiä käytäntöjasi ja keksiä uusia demokraattisempia, esteettisempiä ja kehollisia menetelmiä, joilla osallistetaan oppijoita ja tuetaan heidän demokratiasuhteensa kehitystä
- uteliaisuuden herättelyä – jotta voit tutustua syvällisemmin viitekehyksessä kuvattuihin arvoihin, periaatteisiin ja ajatuksiin, jotka ovat AELDin ja sen merkityksen kulmakiviä
- motivaatiota käytännön muutoksiin – jotta voit siirtää viitekehysten oppeja ja AELDin laajentamisen tai toteuttamisen mahdollisuuksia käytäntöön omassa toiminnassasi tai organisaatiossasi

Jos olet...	Aloita tästä viitekehityksen osiosta	Mitä sen jälkeen?	Mitä saat?
Kasvattaja/ opettaja/koulutaja (kaikki koulutusasteet)	osiot 3-4 (AELDin sisältö + keskeiset ajatukset) + osio 6 (mukauttaminen)	oman koulutusasteen opas (varhaiskasvatus/perusopetus; toisen asteen koulutus; korkeakoulutus; aikuiskoulutus / ammatillisen osaamisen kehittäminen)	esimerkkejä käytännön harjoituksista, apukysymyksiä pohdintaan ja ideoita, joilla AELDia voi mukauttaa omaan opetukseen.
Opettajankouluttaja/ohjaaja	osio 4 (keskeiset ajatukset) + hyväksyvä katse ("riittävän" turvalliset olosuhteet osallistumiseen)	oman koulutusasteen opas + tukimateriaali	valmiit työkalut, apukysymyksiä pohdintaan/kokeiluihin ja välineitä erilaisten ryhmien tukemiseen.
Organisaation johtaja/esihenkilö	osio 1 (haasteet) + institutionaaliset esteet + osio 6 (mukauttaminen)	aikuiskoulutuksen opas + tukimateriaali + yhteistämisen kaavakieleen liittyvät materiaalit	AELD toimintakulttuuriin/olosuhteisiin liittyvänä lähestymistapana: mitä on tehtävä mahdolliseksi, mitä on suojeltava ja miten demokraattisia käytäntöjä edistetään organisaatioissa.
Poliittinen toimija / opetussuunnitelmiin laatija / päättäjä	osiot 1-2 (merkitys) + osio 6 (responsiivisuus eri yhteyksissä)	mikä tahansa opas (sen koulutusasteen mukaan, johon oma työ vaikuttaa) + tukimateriaali	tukea mahdollistavien olosuhteiden luomiseen ja AELDn täytäntöönpanoon eri koulutusasteilla (yksi ratkaisu ei sovi kaikille)
Tutkija/taiteilija	osiot 2-4 (merkitys/sisältö/keskeiset ajatukset)	tukimateriaali + oppaista esimerkkejä ja yhteyksiä käytäntöön	yhteinen käsitteellinen kieli + käytännöstä kumpuavia lähtökohtia tutkimuksille, dokumentoinnille ja taidelähtöiselle tutkimukselle.

Opas viitekehitykseen: taulukosta saat vinkkejä siihen, mistä aloittaa. Voit viitekehityksen jälkeen siirtyä oppaaseen, josta saat käytännön ohjeita, esimerkkejä ja työkaluja.

Aloita pienistä kokeiluista, mukauta menetelmiä oman tilanteen mukaan ja pohdi tuloksia kokeilujen välillä

Käytännön oppaat

Käytännön oppaat on tarkoitettu tukemaan kaikkia mahdollisia ja moninaisia tilanteita, joissa viitekehystä sovelletaan käytäntöön. Tässä viitekehyksessä on tarkasteltu AELDin tarkoitusta ja sisältöä. Neljässä oppaassa AELDiä sovelletaan käytäntöön eri koulutusasteilla.

Eri koulutusasteille on kullekin oma oppaansa:

- varhaiskasvatus ja perusopetus
- toisen asteen koulutus
- korkeakoulutus
- aikuiskoulutus, ammatillisen osaamisen kehittäminen ja organisaatioiden oppiminen.

Kaikissa oppaissa on:

- eri puolilla Eurooppaa kehitettyjä esimerkkejä, harjoituksia ja työkaluja reflektoinnin tueksi
- mukautettavia strategioita eri koulutusasteille ja opetustilanteisiin
- välineitä kouluttajille ja organisaatioille omien AELDiin perustuvien käytäntöjen suunnitteluun, toteutukseen ja reflektointiin.

Viitekehysten ja oppaiden tueksi on saatavilla lisämateriaaleja. Niissä on tietoa oppaiden taustalla olevasta tutkimuksesta, keskeisiä käsitteitä taustoittavia artikkeleja, tutkimuksia ja videoita. Materiaalit ovat saatavilla AECED-hankkeen verkkosivustolta (www.aeced.org).

Yhdessä viitekehys, oppaat ja lisämateriaalit muodostavat elävän kokonaisuuden:

- Viitekehyksessä kuvataan keskeiset arvot, periaatteet ja käsitteet sekä yhteenveto AELDiin merkityksestä ja sisällöstä.
- Oppaissa viitekehysten ajatukset sovelletaan käytäntöön ja kannustetaan pohdintaan, luovuuteen ja kokeiluihin.
- Tukimateriaaleissa on lisämateriaaleja ja –harjoituksia, joiden avulla AELDiin voi halutessaan tutustua vielä tarkemmin.

Tutki, kokeile, luo yhteyksiä

Voit jatkaa tutustumista AELDiin seuraavasti:

- Tutustu AECED–hankkeen verkkosivustoon, josta löydät eri koulutusasteiden oppaat ja tukimateriaalit.
- Kokeile ja reflektoi. Aloita pienistä kokeiluista tai ota AELDiä mukaan nykyisiin käytäntöihisi. Havainnoi, mikä muuttuu ja miten toiset reagoivat, ja kehitä käytäntöjä ja lähestymistapaa demokraattisesti.
- Luo yhteyksiä muihin omassa organisaatiossasi ja sen ulkopuolella, jaa kokemuksiasi AELDistä ja sen soveltamisesta sekä osallistu keskusteluun.

Elävä prosessi

AELD ei ole valmis malli vaan elävä ja kasvava demokraattisen oppimisen kenttä. Sen vahvuus on sen sovellettavuus käyttäjien mukaisesti. Kaikki AELDiä eri puolilla maailmaa kokeilevat ihmiset osallistuvat yhteisen ja kehittyvän käytännön luomiseen eli sen oppimiseen, miten demokratiaa voidaan kokea, elää kehollisesti ja uudistaa esteettisen ja kehollisen oppimisen avulla.

Kun tutustut AELDiin, mukautat sitä, levität sitä omassa ympäristössäsi tai osallistut laajempaan keskusteluun, autat samalla pitämään demokratiaa elossa – yhdessä opittavana, koettavana ja luotavana asiana.

LIITTEET

Sanasto

Hyväksyvä katse

Hyväksyvä katse on itsemme, muiden ja maailman havainnoinnin tapa, joka on avoin, utelias ja tuomitsematon sekä tarkkaavainen siinä, mitä nousee esiin, ilman pyrkimystä hallita sitä. Sitä hyödyntämällä kasvattajat ja oppijat voivat tunnistaa läsnä olevan arvon ja suhtautua siihen myötätuntoisesti. Kyseessä on jatkuva prosessi, jossa luodaan yhdessä turvallisia oppimisympäristöjä esteettisiä ja kehollisia menetelmiä varten. Hyväksyvä katse perustuu tarkkaavaisuuteen ja hyväksyntään ja edistää vapauden, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja responsiivisuuden edellytyksiä kasvatuksessa, koulutuksessa ja muissa yhteyksissä.

Esteettinen

Moninaiset aistimukset, jotka herättävät tunteita ja tuntemuksia sekä tietämiseen liittyviä, reflektointia edeltäviä merkityksen antamisen prosesseja ja välittömiä, emotionaalisesti latautuneita arviointeja.

Esteettinen ja kehollinen oppiminen

Esteettinen ja kehollinen oppiminen on kokonaisvaltaista oppimista, jossa huomioidaan tunteet, aistimukset, kehon liikkeet ja ajattelu sekä niiden yhteen kietoutuminen. Esteettisessä ja kehollisessa oppimisessa annetaan painoarvoa esteettisyydelle ja kehollisuudelle sen sijaan että korostettaisiin yksipuolisesti lineaarista ja loogista ajattelua (jossa kognitiivinen tietäminen on usein pääosassa) oppimisen pääasiallisena väylänä.

Demokratiaa edistävä esteettinen ja kehollinen oppiminen (AELD)

AELDissa harjoitusten, reflektion ja vuoropuhelun avulla on mahdollista tutkia oppimisen esteettisyyttä ja kehollisuutta, jotka ovat keskeisiä elävän ja hyvinvoivan demokratian kannalta. Siitä voi olla ratkaisevaa apua, kun halutaan varmistaa, että demokratiakasvatuksessa ei ole kyse vain abstraktia ja lineaarista ajattelua, järkeä ja kognitiivista oppimista korostavasta prosessista.

Esteettiset ja keholliset menetelmät

Näissä menetelmissä hyödynnetään liikettä, kehotietoisuutta ja luovaa ilmaisua sekä tunteiden ja esteettisten ja kehollisten aistimusten jakamista, pohtimista ja niistä oppimista. Niihin voi kuulua kollaaseja, piirtämistä, maalaamista, valokuvausta, liikettä, tanssia, draamaa, tarinankerrontaa, runoutta, reflektoivaa kirjoittamista, ääniä, rytmejä, esittämistä sekä tietoisuus- tai aistiharjoituksia. Esteettisten ja kehollisten pedagogisten menetelmien avulla ihmiset voivat kokea ja ymmärtää demokratiaa uusin, heille merkityksellisin tavoin. Näitä harjoituksia kutsutaan joissain yhteyksissä taidelähtöisiksi ja kehollisiksi (*art-based and embodied*) oppimismenetelmiksi.

Esteettinen ja kehollinen reflektointi

Kriittinen ja tutkiskeleva pohdinta, jolla nostetaan esiin ja käsitellään haastavia kysymyksiä esteettisiin kokemuksiimme liittyvistä lainalaisuuksista, arvoista, uskomuksista ja oletuksista ja jossa huomio kiinnitetään tarkoituksellisesti oppimisprosessissa ilmeneviin kehollisiin reaktioihin.

Taidelähtöiset ja keholliset menetelmät

Katso ”Esteettiset ja keholliset menetelmät”.

Tarkkaavaisuus

Tarkkaavaisuudella tarkoitetaan syvällistä ja pitkäjänteistä havainnointia, joka kohdistuu erityisesti hienovaraisiin, sivuutettuihin ja kehollisiin huomioihin. Tarkkaavaisuus on sekä kognitiivista että eettistä, koska se tekee tilaa huolenpidolle, uteliaisuudelle ja toisten aidolle kohtaamiselle.

Kehollinen reagointi

Ihmisen keho reagoi ympäristöön, kuten toisiin oppijoihin, liikkeillään, aisteillaan, tunteillaan ja ajatuksillaan sekä tietoisesti että tiedostamattaan. Kehon tietoiset ja tiedostamattomat reaktiot ovat vastavuoroisia ja tapahtuvat samanaikaisesti opetustilanteisiin liittyvissä vuorovaikutustilanteissa.

Kehkeytyvä demokratia

Demokratian ymmärtäminen elävänä ja keskeneräisenä prosessina, jota luodaan jatkuvasti vuorovaikutustemme, valintojemme ja ihmissuhteidemme välityksellä. Se ei ole valmis järjestelmä eikä myöskään pelkästään poliittinen järjestelmä, hallintomuoto tai sääntökokonaisuus. Kehkeytyvä demokratia on elävä prosessi, joka on jatkuvassa liikkeessä ja jota harjoittemme ja uudistamme päivittäin puhuessamme, kuunnellessamme, tehdessämme yhteistyötä ja pitäessämme huolta toisistamme.

Demokraattiset periaatteet

Demokraattisilla periaatteilla kuvataan, mitä kehkeytyvän demokratian harjoittaminen tarkoittaa, ja ne toimivat suuntaviivoina, joita seuraamalla demokratiaa voidaan rakentaa. Kukin periaate kuvataan tässä sanastossa erikseen: vallan jakaminen, muutosta tuottava vuoropuhelu, kokonaisvaltainen oppiminen ja relationaalinen hyvinvointi.

Demokratiataaju

Tiivistettynä demokratiataaju on tunnetta ja ymmärrystä demokratiasta. Sillä tarkoitetaan huomioivaa, ymmärtävää ja arvostavaa suhtautumista ja reagoimista aistimuksiin, tietoisuuteen, ominaisuuksiin ja tunteisiin, jotka ovat olennaisia hyvinvoivan demokratian ja demokraattisemman kanssakäymisen kannalta.

Demokraattiset arvot

Nämä ovat AELDin demokraattiset perusarvot. Tässä sanastossa kukin arvo määritellään erikseen: vapaus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä responsiivisuus.

Demokratiakasvatus

Demokratiakasvatuksen tarkoitus on tukea yksilöitä ja antaa heille valmiudet, jotta he voivat osallistua aktiivisesti demokraattiseen yhteiskuntaan ja muihin toiminta-ympäristöihin sekä suhtautua muihin demokraattisesti. Demokratiakasvatuksessa opitaan demokratiasta (mm. sen instituutioista ja käytännöistä, ihmisoikeuksista, eriarvoisuuksista ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta) ja omaksutaan demokraattisia taitoja (esim. kyvyt, joita tarvitaan demokraattisen toiminnan käynnistämiseen tai siihen osallistumiseen). Pelkät tiedot ja taidot eivät kuitenkaan riitä. Yksilöitä on tuettava ja heille on annettava valmiuksia osallistumiseen ja demokraattiseen toimintaan muiden kanssa myös kehittämällä demokratiataajua.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat AELDin taustalla vaikuttavia keskeisiä demokraattisia arvoja, jotka perustuvat siihen, että kaikkia arvostetaan ja että jokaisen ääni, keho ja kokemus ovat tärkeitä. Tasa-arvo edellyttää, että jokainen saa saman kuin kaikki muutkin. Esimerkiksi demokratiakasvatuksen opettajilla ja oppijoilla on samat oikeudet ja velvollisuudet riippumatta heidän iästään, sukupuolestaan, luokastaan, etnisestä identiteetistään tai sosioekonomisesta taustastaan. Yhdenvertaisuus taas edellyttää, että jokainen saa tarvitsemansa, jotta heillä on tasa-arvoiset mahdollisuudet. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jotkut saavat enemmän resursseja ja tukea, jotta voidaan ehkäistä erilaisista sosiokulttuurisista taustoista, sukupuolesta, kansallisuudesta, iästä ja fyysisistä kyvyistä aiheutuvia eriarvoisuuksia, joiden vuoksi myös demokratiakasvatuksessa osanottajat ovat eri asemassa esimerkiksi valtasuhteiden ja vuorovaikutuksen osalta.

Kehollisuus

Kehollisuus on osa kokonaisvaltaista ihmisenäkemyksiä, jossa painotetaan ymmärrystä kehon ja mielen, kehon ja ympäristön, kehon ja muiden kehojen sekä instituutioiden ja kehojen välisistä yhteyksistä.

Vapaus

Kyky ajatella, toimia ja ilmaista itseään avoimesti ja vastuullisesti. Vapaus on yksi AELDin demokraattisista perusarvoista. Vapauden arvon kokemus voi vaikuttaa siihen, miten AELDin sisältöä ja muotoa muokataan ja oppimisympäristöjä luodaan ja jaetaan.

Kokonaisvaltainen oppiminen

Kokonaisvaltainen oppiminen tarkoittaa ajatusta, että oppiminen ei tapahdu vain muodollisen opetuksen tai lukemisen avulla vaan monin eri tavoin ja menetelmin, kuten taiteen tekemisen, kehon liikkeen, keskustelun, elokuvien katselun tai elettyjen kokemusten yhteisen pohdinnan välityksellä. Usein tällaiset kokemukset voivat olla merkityksellisempiä tai muutosvoimaisempia kuin muodollinen opetussisältö itsessään, koska niihin liittyy tunteita, vuorovaikutusta ja kehollista ymmärrystä.

Mielikuvitus

Ihmisen kyky kuvitella sellaista, mitä ei vielä ole, nähdä mahdollisuuksia ja asettua toisten asemaan. Mielikuvituksen ansiosta ihmiset voivat kuvitella ja ajatella koulutusta ja demokratiaa uusiksi siten, että muutos näyttäytyy sekä mahdollisena että toivottavana.

Pattern Language of Commoning (PLC) – Yhteistämisen kaavakieli

Kokoelma toistuvia käytäntöjä, jotka kuvaavat, miten ihmiset organisoituvat yhdessä huolehtiakseen yhteisistä resursseista ja ylläpitääkseen niitä demokraattisten, relationaalisten toimintatapojen kautta. Korttipakkana esitetty PLC tukee reflektiota, vuoropuhelua ja yhteistä oppimista auttamalla ryhmiä tutkimaan ja yhdistämään yhteistämisen käytäntöjä avoimilla ja ei-määräävillä tavoilla. Tätä aihetta käsitellään tarkemmin aikuiskasvatuksen, ammatillisen ja organisatorisen oppimisen oppaassa ja tukimateriaalissa.

Vallan jakaminen

Vallan jakaminen tarkoittaa aktiivista osallistumista niiden instituutioiden, kulttuurin ja suhteiden muokkaamiseen, jotka muodostavat sosiaalisen ja organisatorisen ympäristömme. Tähän kuuluu se, että meillä on sananvaltaa meihin vaikuttaviin päätöksiin, keinoja varmistaa vallanpitäjien vastuu ja tilaisuuksia vaikuttaa uusiin mahdollisuuksiin, joita syntyy vuoropuhelussa ja yhteistoiminnallisessa vuorovaikutuksessa. Vallan jakamista on myös yksilön mahdollisuus tehdä aloitteita harkintansa mukaan, ilmaista identiteettiään, toimia vapaasti ja harjoittaa toimijuutta oma-aloitteisesti (eli käynnistää ja saattaa loppuun muutoksia itseensä luottaen) sovittujen arvojen ja vastuiden rajoissa.

Relationaalinen hyvinvointi

Relationaaliseen eli ihmissuhteisiin ja vuorovaikutukseen perustuvaan hyvinvointiin vaikuttavat sekä ihmisen yksilöllisyys että yhteenkuuluvuus muihin. Relationaalinen hyvinvointi liittyy sosiaalisen yhteenkuuluvuuden (ja laajemman yhteenkuulumisen tunteen) ja myönteisen osallisuuden tunteen syntymiseen osallistumisen kautta. Se edistää ihmisen voimaantumisen ja hyvän itsetunnon tunteita demokraattisen, yksilöllisyyttä arvostavan yhteisön jäsenenä. Tähän liittyy myös kyky ajatella itsenäisesti, kehittää itseään kokonaisvaltaisesti ja harjoittaa toimijuutta oma-aloitteisesti. Relationaalista hyvinvointia tuottavalle yhteisölle ovat ominaisia suotuisat olosuhteet ja ihmissuhteet, jotka tukevat jokaista ihmistä, jotka puolestaan rikastuttavat yhteisöä suhtautumalla avoimesti omiin mahdollisuuksiinsa. Se toimii myös ympäristönä, joka synnyttää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja edistää ihmisten yhteyttä toisiin, luontoon ja kaikkeen, mikä tuottaa hyvää ihmisille.

Responsiivisuus

Responsiivisuus tarkoittaa tarkkaavaisuutta toisten tarpeita, mielipiteitä ja kokemuksia sekä omia kehollisia merkityksiä (tunteita, tuntemuksia ja ajatuksia) kohtaan, jotka nousevat vuorovaikutuksessa toisten kanssa, Responsiivisuus on yksi AELDin taustalla vaikuttavista demokraattisista perusarvoista. Responsiivisuuden kokemus voi vaikuttaa siihen, miten AELDin sisältöä ja muotoa muokataan ja oppimisympäristöjä luodaan ja jaetaan.

Responsiivinen pedagogiikka

Responsiivisessa pedagogiikassa niin kasvattajien kuin oppijoilla on aktiivinen rooli. Kasvatusta ja koulutusta pidetään yhteisenä pyrkimyksenä, joka perustuu keskinäiseen vastuuseen ja jatkuvaan vastavuoroiseen oppimiseen. Tämä vaatii reflektointia ja tietoisuutta esteettisistä ja kehollisista reaktioistamme sekä valppautta ja responsiivisuutta suhteessa laajempaan elämänpiiriin, johon vaikuttavat myös historia, maantieteellinen sijainti, politiikka ja sosiaalinen asema, kuten sukupuoli tai yhteiskuntaluokka.

Muutosta tuottava vuoropuhelu

Muutosta tuottavaa vuoropuhelua luodaan esimerkiksi vaihtamalla ja tarkastelemalla näkemyksiä avoimesti keskustellen, suhtautumalla osallistujiin keskinäisellä kunnioituksella, ilmaisemalla erilaisia mielipiteitä, kuuntelemalla kaikkien näkökulmia sekä mahdollistamalla rakentava kritiikki. Vuoropuhelun tavoitteena on ylittää kapea-alaiset henkilökohtaiset tai alakohtaiset näkökulmat ja intressit, lisätä keskinäistä ymmärrystä, etsiä kysymyksiä, joista ollaan yhtä mieltä, tunnustaa erimielisyyksiä ja lisätä ymmärrystä niistä sekä luoda uusia mahdollisuuksia yhteiselle toiminnalle kaikkien hyväksi.

Osatutkimukset ja AECED-hankkeen osanottajat

Tutkimus	Partnerimaa	Osanottajat	Koulutusaste	Tunniste
1	Kroatia	Alakoulun ja varhaiskasvatuksen opettajat	Varhaiskasvatus ja perusopetus	CR:1
2	Kroatia	Alakoulun opettajat	Perusopetus	CR:2
3	Kroatia	Opetushenkilöstö ja tutkijatohtorit	Korkea-koulutus	CR:3
4	Kroatia	Opettajankoulutuksen opiskelijat	Korkea-koulutus	CR:4
5	Suomi	Korkeakoulun opetushenkilöstö ja opiskelijat	Korkea-koulutus	FI:5
6	Suomi	Tanssi-liiketerapeutit; korkeakoulun opetushenkilöstö	Aikuiskoulutus / ammatillisen osaamisen kehittäminen / organisaatioiden oppiminen	FI:6

Osatutkimukset ja AECED-hankkeen osanottajat

Tutkimus	Partnerima	Osanottajat	Koulutusaste	Tunniste
7	Saksa	Kandidaatti- ja maisteriopiskelijat	Korkeakoulutus	DE:7
8	Saksa	Maisterintutkinnon täydennyskoulutusohjelmaan osallistuneet opiskelijat	Aikuiskoulutus / ammatillisen osaamisen kehittäminen / organisaatioiden oppiminen	DE:8
9	Saksa	Saksalainen yhteistämisen verkosto (yhteistämisen ammattilaiset, neuvojat, kouluttajat ja aktivistit);	Aikuiskoulutus / ammatillisen osaamisen kehittäminen / organisaatioiden oppiminen	DE:9
10	Saksa	Taidekasvatuksen asiantuntijat, vaikuttajat ja ohjaajat ja opettajankoulutuksen korkeakouluopiskelijat	Korkeakoulutus ja aikuiskoulutus / ammatillisen osaamisen kehittäminen / organisaatioiden oppiminen	DE:10

Osatutkimukset ja AECED-hankkeen osanottajat

Tutkimus	Partnerima	Osanottajat	Koulutusaste	Tunniste
11	Latvia	Toisen asteen oppilaitos; opettajat, rehtorit ja opiskelijat	Toisen asteen koulutus	LV:11
12	Latvia	Toisen asteen opettajat, rehtorit ja opiskelijat	Toisen asteen koulutus ja aikuiskoulutus / ammatillisen osaamisen kehittäminen / organisaatioiden oppiminen	LV:12
13	Latvia	Toisen asteen opettajat, rehtorit ja opiskelijat	Toisen asteen koulutus ja sukupolvien välinen oppiminen	LV:13
14	Portugali	Varhaiskasvatuksen ja alakoulun opettajat/kasvattajat	Varhaiskasvatus ja perusopetus	PT:14
15	Portugali	Varhaiskasvatuksen ja alakoulun opettajat/kasvattajat	Varhaiskasvatus ja perusopetus	PT:15

Osatutkimukset ja AECED-hankkeen osanottajat

Tutkimus	Partnerimaa	Osanottajat	Koulutusaste	Tunniste
16	Portugali	Ammatillinen koulutuksen opettajat	Aikuiskoulutus / ammatillisen osaamisen kehittäminen / organisaatioiden oppiminen	PT:16
17	Portugali	Ammatillinen koulutuksen opettajat	Aikuiskoulutus / ammatillisen osaamisen kehittäminen / organisaatioiden oppiminen	PT:17
18	UK	Tohtorintutkinnon ohjaajat	Ammatillisen osaamisen kehittäminen korkea-asteen koulutuksessa	UK:18
19	UK	Opettajat	Toisen asteen koulutus	UK:19

Voit tutustua AELDiin perusteellisemmin aloittamalla AECED-hankkeen verkkosivustolta osoitteesta www.aeced.org. Sivuston materiaalit:

- Pedagoginen viitekehys (tämä asiakirja)
  - AECED-hankkeen käytännön oppaat, joissa on esimerkkejä, harjoituksia ja työkaluja reflektoinnin tueksi.
  - Oppaiden tukimateriaalit
  - Tutkimusraportit (D4.4 ja D4.5), joissa kuvataan AELDiin kehittämistä ja kokeiluja sekä tuloksia kuudessa Euroopan maassa:
- AECED Project. (2024). National and intra-phase synthesis reports (Deliverable D4.4).
  - AECED Project. (2025). Transnational conclusions and evidence based implications (Deliverable D4.5).
- ◆ AELDiin käsitteitä taustoittavat artikkelit (saatavilla osoitteessa <https://aeced.org/resources/>):
    - Jääskeläinen, P., Woods, P. A., & Oganisjana, K. (2025, kesäkuu). The importance of the aesthetic-embodied dimension in learning for democracy [Position paper]. AECED Project
    - Woods, P. A. (2024, marraskuu). The four dimensions of holistic democracy [Position paper]. AECED Project.
    - Woods, P. A., & Pažur, M. (2025, joulukuu). Democratic sensibility [Position paper]. AECED Project

Esteettinen ja kehollinen oppiminen

- Biesta, G. (2017). Letting art teach: Art education after Joseph Beuys. ArtEZ Press.
- Dewey, J. (1934). Art as experience. Minton, Balch & Co.
- Eisner, E. W. (2002). The arts and the creation of mind. Yale University Press.
- Fuchs, T. (2018). Ecology of the brain: The phenomenology and biology of the embodied mind. Oxford University Press.
- Gallagher, S. (Ed.). (2011). The Oxford handbook of the self. Oxford University Press.
- Greene, M. (1995). Releasing the imagination: Essays on education, the arts, and social change. Jossey-Bass Publishers.
- Jääskeläinen, P., Woods, P. A., & Oganisjana, K. (2025). The importance of the aesthetic-embodied dimension in learning for democracy [Position paper]. AECED Project.
- Laban, R. von, & Lawrence, F. C. (1974). Effort: Economy of human movement (2nd ed.). Macdonald & Evans.
- Shusterman, R. (2012). Thinking through the body: Essays in somaesthetics. Cambridge University Press.

Demokratia ja koulutus

- Arendt, H. (1958). *The human condition*. University of Chicago Press.
- Ball, S., & Collet-Sabé, J. (2022). Against school: An epistemological critique. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 43(6), 985–999. <https://doi.org/10.1080/01596306.2021.1947780>
- Biesta, G. J. J. (2011). *Learning democracy in school and society: Education, lifelong learning, and the politics of citizenship*. Sense Publishers.
- Bollier, D., & Helfrich, S. (2019). *Free, fair, and alive: The insurgent power of the commons*. New Society Publishers.
- Collet-Sabé, J., & Ball, S. J. (2024). Without school: Education as common(ing) activities in local social infrastructures—An escape from extinction ethics. *British Journal of Educational Studies*, 72(4), 441–456. <https://doi.org/10.1080/00071005.2023.2298776>
- Collet-Sabé, J., & Ball, S. J. (2023). Beyond school: The challenge of co-producing and commoning a different episteme for education. *Journal of Education Policy*, 38(6), 895–910. <https://doi.org/10.1080/02680939.2022.2157890>
- Dewey, J. (1916). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. Macmillan.
- Mouffe, C. (2000). *The democratic paradox*. Verso.
- Todd, S. (2015). *Toward an imperfect education: Facing humanity, rethinking cosmopolitanism*. Routledge.
- Woods, P. A., & Woods, G. J. (2010). The geography of reflective leadership: The inner life of democratic learning communities. *Philosophy of Management*, 9(2), 81–97. <https://doi.org/10.5840/pom20109213>

AELDin pedagogiikka

- Dallmayr, F. (2017). *Democracy to come: Politics as relational praxis*. Oxford: Oxford University Press.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. Macmillan.
- Dewey, J. (1933). *How we think: A restatement of the relation of reflective thinking to the educative process*. D. C. Heath.
- Dewey, J. (1934). *Art as experience*. Minton, Balch.
- Docherty, T. (2006). *Aesthetic democracy*. Stanford: Stanford University Press.
- Ellsworth, E. (1989). Why doesn't this feel empowering? Working through the repressive myths of critical pedagogy. *Harvard Educational Review*, 59(3), 297–324.
- Freire, P. (2005). *Pedagogy of the oppressed (30th anniversary ed.)*. Continuum.
- Fuchs, T., & De Jaegher, H. (2009). Enactive intersubjectivity: Participatory sense-making and mutual incorporation. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 8(4), 465–486. <https://doi.org/10.1007/s11097-009-9136-4>
- Greene, M. (2007). *Toward a pedagogy of thought and a pedagogy of imagination* [PDF]. Maxine Greene Institute. https://maxinegreene.org/uploads/library/toward_pt.pdf
- hooks, b. (1994). *Teaching to transgress: Education as the practice of freedom*. Routledge.
- Plot, M. (2012). Our element: Flesh and democracy in Merleau-Ponty. *Continental Philosophy Review*, 45, 235–259. [https://doi.org/10.1007-s11007-012-9213-1](https://doi.org/10.1007/s11007-012-9213-1)

- Plot, M. (2014). *The aesthetico-political: The question of democracy in Merleau-Ponty, Arendt, and Rancière*. Bloomsbury.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the flesh: The embodied mind and its challenge to Western thought*. Basic Books.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. Jossey-Bass.
- Rosa, H. (2020). *The uncontrollability of the world* (J. C. Wagner, Trans.). Polity.
- Selman, R. L. (2003). *The promotion of social awareness: Powerful lessons from the partnership of developmental theory and classroom practice*. Russell Sage Foundation.
- Taylor, E. W., & Cranton, P. (Eds.). (2012). *The handbook of transformative learning: Theory, research, and practice*. Jossey-Bass.
- Woods, P. A., Culshaw, S., Smith, K., Jarvis, J., Payne, H., & Roberts, A. (2023). Nurturing change: Processes and outcomes of workshops using collage and gesture to foster aesthetic qualities and capabilities for distributed leadership. *Professional Development in Education*, 49(4), 600–619. <https://doi.org/10.1080/19415257.2023.2187432>

Kehkeytyvä demokratia

- Asenbaum, H. (2022a). Democratic assemblage. In A. Davidian & L. Jeanpierre (Eds.), *What makes an assembly? Stories, experiments, and inquiries* (pp. 249–260). Evens Foundation & Sternberg Press.
- Asenbaum, H. (2023). *The politics of becoming: Anonymity and democracy in the digital age*. Oxford University Press.
- Barad, K. (2007). *Meeting the universe halfway: Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Duke University Press.
- Heinämaa, S. (2018). Embodiment and bodily becoming. In D. Zahavi (Ed.), *The Oxford handbook of the history of phenomenology* (pp. 533–557). Oxford University Press.
- Merleau-Ponty, M. (1968). *The visible and the invisible* (C. Lefort, Ed.; A. Lingis, Trans.). Northwestern University Press. (Original work published 1964)
- Merleau-Ponty, M. (2012). *Phenomenology of perception* (D. A. Landes, Trans.). Routledge. (Original work published 1945)
- Plot, M. (2014). Our element: Flesh and democracy in Merleau-Ponty. *Continental Philosophy Review*, 45, 235–259. <https://doi.org/10.1007/s11007-012-9213-1>
- Plot, M. (2014). *The aesthetico-political: The question of democracy in Merleau-Ponty, Arendt, and Rancière*. Bloomsbury.
- Woods, P. A. (2024). *The four dimensions of holistic democracy* [Position paper]. AECED Project.

Demokraattiset arvot

- Collins, J., Hess, M., & Lowery, C. (2019). Democratic spaces: How teachers establish and sustain democracy and education in their classrooms. *Democracy & Education*, 27(1), 1-12.
- Council of Europe. (2018). Reference framework of competences for democratic culture: Vol. 1. Context, concepts and model. Council of Europe. <https://rm.coe.int/prems-008318-gbr-2508-reference-framework-of-competences-vol-1-8573-co/16807bc66c>
- Opheim, V. (2004). Equity in education (Analytical report). NIFU STEP.
- Woods, P. A. (2017) 'Freedom: Uniqueness and diversity at the heart of social justice', in P. S. Angelle (ed) *A Global Perspective of Social Justice for School Principals*, Charlotte, NC: Information Age Publishing.

Demokraattiset periaatteet

- Bächtiger, A., Dryzek, J. S., Mansbridge, J., & Warren, M. E. (Eds.). (2018). The Oxford handbook of deliberative democracy. Oxford University Press.
- Dallmayr, F. (2016). Freedom and solidarity: Toward new beginnings. University Press of Kentucky.
- Dallmayr, F. (2017). Democracy to come: Politics as relational praxis. Oxford University Press.
- Räber, M. (2020). Knowing democracy: A pragmatist account of the epistemic dimension in democratic politics. Springer.
- Woods, P. A. (2021). Democratic leadership. In Oxford Research Encyclopedia of Education. Oxford University Press.

<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.609>

Responsiivinen pedagogiikka

- Ashby-King, D. T., Iannacone, J. I., Salzano, M., & Ledford, V. A. (2025). Theorizing critical care: Examining communication instructors' care-based pedagogies. *Communication Teacher*, 39(4), 349–369. <https://doi.org/10.1080/17404622.2025.2489661>
- Khalil, N., Aljanazrah, A., Hamed, G., & Murtagh, E. M. (2023). Teacher educators' perspectives on gender responsive pedagogy in higher education. *Irish Educational Studies*, 43(4), 903–919. <https://doi.org/10.1080/03323315.2023.2174575>
- Mannion, G., Fenwick, A., & Lynch, J. (2013). Place-responsive pedagogy: Learning from teachers' experiences of excursions in nature. *Environmental Education Research*, 19(6), 792–809. <https://doi.org/10.1080/13504622.2012.749980>
- Rychly, L., & Graves, E. (2012). Teacher characteristics for culturally responsive pedagogy. *Multicultural Perspectives*, 14(1), 44–49. <https://doi.org/10.1080/15210960.2012.646853>
- Savage, C., Hindle, R., Meyer, L. H., Hynds, A., Penetito, W., & Sleeter, C. E. (2011). Culturally responsive pedagogies in the classroom: Indigenous student experiences across the curriculum. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 39(3), 183–198. <https://doi.org/10.1080/1359866X.2011.588311>

Demokratiataju

- Boler, M. (1999). *Feeling power: Emotions and education*. Routledge.
- Docherty, T. (2006). *Aesthetic democracy*. Stanford University Press.
- Vendrell Ferran, I. (2022). Feeling as consciousness of value. *Ethical Theory and Moral Practice*, 25(1), 71–88. <https://doi.org/10.1007/s10677-021-10244-x>
- Kennedy, D. (2017). Anarchism, schooling, and democratic sensibility. *Studies in Philosophy and Education*, 36(5), 551–568. <https://doi.org/10.1007/s11217-016-9534-3>
- Rosa, H. (2024). *Democracy needs religion* (V. A. Pakis, Trans.). Polity.
- Todd, C. (2014). Emotion and value. *Philosophy Compass*, 9(10), 702–712. <https://doi.org/10.1111/phc3.12167>
- Todd, S. (2023). *The touch of the present: Educational encounters, aesthetics, and the politics of the senses*. SUNY Press.
- Woods, P. A. (2016). Against ideology: Democracy and the human interaction sphere. In E. A. Samier (Ed.), *Ideologies in educational administration and leadership*. Routledge.
- Woods, P. A., & Pažur, M. (2025). *Democratic sensibility* [Position paper]. AECED Project.

Hyväksyvä katse

- AECED Project. (2025). Transnational conclusions and evidence-based implications (Deliverable D4.5). AECED Project. (URL forthcoming)
- Jääskeläinen, P. (2023). The reversibility of body movements in reach searching organisational relations (Doctoral dissertation, University of Lapland). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-396-9>
- Jääskeläinen, P., & Vola, J. (in press). Acceptive gaze in encountering barriers of uncertainties: Openings for organising democratising pedagogies. In S. M. Weber & L. Revsbæk (Eds.), Organizing in times of uncertainty: Research perspectives of organizational education. Springer.